

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

Daiva Dzimidienė
Teisės ir valdymo studijų programa

**NUSIKALTIMŲ ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMUI BAUDŽIAMASIS
TEISINIS VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
doc. dr. Aurelijus Gutauskas

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO IR JO NELIEČIAMUMO APSAUGOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	8
1.1. Asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo samprata.....	8
1.2. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsauga.....	11
1.3. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės ribojimai.....	14
2. ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMO BAUDŽIAMOJI TEISINĖ CHARAKTERISTIKA.....	18
2.1. Neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas (LR BK 165 straipsnis).....	20
2.1.1. <i>Objektyvieji neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.....</i>	<i>21</i>
2.1.2. <i>Subjektyvieji neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.....</i>	<i>24</i>
2.2. Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas (LR BK 166 straipsnis).....	25
2.2.1. <i>Objektyvieji asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.....</i>	<i>26</i>
2.2.2. <i>Subjektyvieji asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.....</i>	<i>28</i>
2.3. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas, atskleidimas ar panaudojimas, (LR BK 167 straipsnis, 168 straipsnis).....	28
2.3.1. <i>Objektyvieji neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo požymiai.....</i>	<i>30</i>
2.3.2. <i>Subjektyvieji neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo požymiai.....</i>	<i>32</i>
2.3.3. <i>Objektyvieji neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo požymiai.....</i>	<i>32</i>
2.3.4. <i>Subjektyvieji neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo požymiai.....</i>	<i>35</i>
3. NUSIKALTIMŲ ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMUI BAUDŽIAMUMO VERTINIMAS.....	37
3.1. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo sociologinis tyrimas.....	39
3.2. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo sociologinio tyrimo duomenų analizė.....	42
3.3. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo problemos.....	49
PABAIGA	51
IŠVADOS	53
REKOMENDACIJOS	55
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	57
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	59
PRIEDAI	65

Išvadas

Teisė į asmens privataus gyvenimo gerbimą priskiriama vadinamosioms antrosios kartos žmogaus teisėms, kurios susiformavo po Antrojo pasaulinio karo, siekiant geresnės kultūrinės (taip pat – socialinės, ekonominės) visuomenių narių padėties. Įvairiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose ši teisė apibrėžiama gana abstrakčiai ir lakoniškai, paliekant jos turinį išplėtoti teismų praktikai. Teisė į privatų gyvenimą tapo itin aktualia pastaraisiais dešimtmečiais, kai valstybė ir visuomenė tarsi iš naujo atrado atskirą individą, atsigręžė į jį. Visuotinis dėmesys, potencialios medicininės, technologinės ir kitokios galimybės dangstyti, apsimesti kitu žmogumi ir su tuo susijusios negatyvios pasekmės, gali padaryti žmogų labai pažeidžiamą, jeigu beatodairiška intervencija į asmeninį gyvenimą, apie kurią pašaliniais nėra reikalo ir būtinybės žinoti ir toliau nebus tinkamai bei laiku pažabota.¹ Tam pirmiausia pasitelkiamos įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatos, kurios numato individo privataus gyvenimo apsaugos atvejus, būdus bei priemones ir taip užkerta kelią įsibrauti, atskleisti ar panaudoti informaciją apie asmens privatų gyvenimą be jo sutikimo ar jam nežinant. Lietuvos Respublikos Konstitucijos² (toliau – Konstitucija) 22 straipsnyje įtvirtinta teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, įtraukiant nuostatas, kad žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą. Privatus gyvenimas yra suprantamas kaip kiekvieno asmens sritis, į kurią niekas negali be asmens sutikimo įsikišti. Konstitucijos 22 straipsnis yra glaudžiai susijęs ir su Konstitucijos 24 straipsniu, reglamentuojančiu asmens būsto neliečiamumą ir su Konstitucijos 23 straipsniu garantuojančiu nuosavybės apsaugą. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos³ 12 straipsnis skelbia: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo buto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, kėsинimosi į jo garbę ir orumą. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsинimų“. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁴ 8 straipsnyje nustatyta, jog kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat kai tai būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

¹ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr.31-1014.

³ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1993.

⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

Išdėstyta rodo, kad kiekviena demokratiniais pagrindais valdoma valstybė privalo nustatyti tinkamą pusiausvyrą tarp visuomenės, valstybės ir asmens privačių interesų, užtikrinti žmogaus teisę gauti ir skleisti informaciją ir, tuo pačiu, teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Šios pusiausvyros ir leistino elgesio, susijusio su informacijos apie žmogaus privatų gyvenimą disponavimu, pažeidimas, sudaro pagrindą taikyti pažeidėjui civilinę, o tam tikrais atvejais ir baudžiamąją atsakomybę. Būtent baudžiamosios atsakomybės už tam tikrus asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės pažeidimus numatymas, atsižvelgiant į baudžiamosios teisinės atsakomybės prigimtį bei tikslus, rodo šio teisinio gėrio svarbą šiuolaikinėse visuomenėse. Tokios atsakomybės numatymas, atsižvelgiant į informacinę baudžiamosios teisės funkciją, laikytina efektyvia priemone, užtikrinančia tinkamą šios teisės apsaugą. Kadangi, kaip jau buvo nurodyta, asmens privataus gyvenimo neliečiamumas šiuolaikinėse visuomenėse yra pripažįstamas kaip išskirtinę svarbą turinti teisinė vertybė (gėris), kyla būtinybė detaliai išanalizuoti atsakomybės, visų pirma – griežčiausios (t.y. baudžiamosios), už šio gėrio pažeidimą numatyto baudžiamajame įstatyme visuomenines prielaidas, tikslus, taip pat atlikti tokių veikų baudžiamojo teisinio kvalifikavimo analizę, tokiu būdu siekiant nustatyti ir apibrėžti su tuo susijusias problemas, bei suformuluoti pasiūlymus šių problemų šalinimui. Ši situacija ir apibrėžia darbo aktualumą, savalaikiškumą bei svarbą. Darbo aktualumą rodo ir tai, kad asmens privataus gyvenimo sampratos bei teisinės apsaugos tematika yra gana plačiai analizuota tarptautinės ir konstitucinės teisės garantijų rėmuose, tačiau šios teisės apsaugos garantijų užtikrinimo įtvirtinimas baudžiamosios teisės priemonėmis, bei šio užtikrinimo tikslingumo visuomenės požiūriu klausimai plačiau analizuojami nebuvo. Taip asmens privataus gyvenimo doktriną ir jos kaitą JAV, taipogi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos privataus gyvenimo apsaugos, bei informacijos sklaidimo apie viešuosius ir privačius asmenims skirtumus savo darbuose analizavo E. Žiobienė. G. Švedo darbuose apžvelgtas Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo bei žmogaus teisių ir laisvių, tame tarpe – privataus gyvenimo apsaugos problemos. Teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės apsaugos tarpusavio santykio problemos Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos rėmuose analizuotos M. Lankausko darbuose. Žmogaus būsto neliečiamumo, kaip sudėtinės teisės į asmens privataus gyvenimo neliečiamumą teisinio režimo, taipogi informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo problematiką analizavo K. Jovaišas. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo klausimus tarptautinės ir nacionalinės žmogaus teisių apsaugos rėmuose nagrinėjo K. Čilinskas ir D. Jočienė. Pastaroji autorė taip pat nemažai dėmesio skyrė asmens privataus gyvenimo neliečiamumo užtikrinimo problematikai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos rėmuose. Informacijos laisvės apsaugos taip pat teisės į informaciją problematiką savo darbuose analizavo E. Jarašiūnas. G. Goda nemažai dėmesio skyrė asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės ribojimo baudžiamajame procese problematikai. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamojo teisinio kvalifikavimo problemos ne kartą aptarinėtos O. Fedosiuk

darbuose. Tarp užsienio akademinų asmens privataus gyvenimo teisės sampratos taip pat šios teisės užtikrinimo ir ribojimo problematikos tyrinėtojų, paminėtini D. Warrenas ir L. D. Brandeisas, įvardinami kaip asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės doktrinos kūrimo pionieriai. Paminėtini A. R. Miller, C. Fried, H. Gross, nemažai savo darbų paskyrę privatumo sampratos ir šios teisės vietos šiuolaikinio žmogaus teisių sistemoje analizei, taip pat analogiškus klausimus analizavęs Alan Westin.

Baudžiamoji teisė apibrėžia nusikaltimus kaip veiklą (veiką), keliančią grėsmę visuomenės arba valstybės tvarkai. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse⁵ (toliau – ir LR BK) nusikaltimas apibūdinamas kaip „pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė“. Galima teigti, kad veikos pavojingumas visuomenei yra svarbus jos kriminalizavimo veiksnys: būtent nuo pavojingumo laipsnio priklauso, ar tam tikra neteisėta veikla gali būti traktuotina kaip nusikalstama. LR BK specialiosios dalies normų analizė atskleidžia ir ryšį tarp veikos pavojingumo (sunkumo) bei bausmės griežtumo. Pastebėtina, kad visuomenėje kriminalinės temos yra populiaros, todėl galima daryti prielaidą, kad tam tikrais atvejais nusikaltimų aiškinimas gali iš esmės nesutapti su baudžiamosios teorijos principais ir jų įgyvendinimu. Gali, sakysim, nutikti taip, kad tai, ką baudžiamoji justicija vertina kaip nusikaltimą, gali neatitikti plačiosios visuomenės ar atskirų socialinių grupių vertinimų. Teigtina, kad idealiuoju atveju gyventojų ir atskirų jų grupių požiūris į nusikaltimus turėtų sutapti su kriminalinės justicijos atstovų vertinimu. Manytina, kad tokio vertinimo sutapimas smarkiai padidintų baudžiamosios atsakomybės už tokios kategorijos nusikaltimus ir, tuo pačiu, šio teisinio gėrio apsaugos, taikant baudžiamosios teisės priemones, efektyvumą. Priešingu atveju, gyventojų sąmonėje konstruojama „kriminalinė tikrovė“ gali visiškai nesutapti su ta tikrove, kuri yra baudžiamosios justicijos objektas. Tokioje situacijoje aktualia tampa ne tik *veikų, nukreiptų prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, tinkamo kvalifikavimo, bet ir šių veikų baudžiamumo, arba kriminalizavimo vienodo vertinimo visuomenėje problema*. Vertinant pastarąją svarbu iširti, ar įstatymų leidėjo privataus gyvenimo neliečiamumo baudžiamumo vertinimas atitinka baudžiamosios justicijos ir visuomenės atstovų požiūrį į nusikaltimus privataus gyvenimo neliečiamumui, kaip visuomenei pavojingas veikas.

Atsižvelgiant į iškeltą problemą, pateikiamo darbo objektu laikytini nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamoji teisinė kvalifikacija ir baudžiamumo (kriminalizavimo) vertinimas. Darbu siekiama išanalizuoti Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose numatytų nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui sudėtis, atribojant baudžiamosios ir kitų rūšių atsakomybės už padarytas veikas taikymą, iširti skirtingų kategorijų

---

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, redakcija aktuali 2012-01-07 // Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. VIII-1968.

visuomenės atstovų požiūrį į šių veikų baudžiamumą (kriminalizavimą). Siekiant pasiekti užsibrėžtą tikslą, numatoma:

1. Atskleisti asmens privataus gyvenimo neliečiamumo sampratą, šios teisės turinį bei apsaugos teisinės priemonės (garantijas);
2. Aptarti privataus gyvenimo neliečiamumo teisės ribojimo atvejus;
3. Atlikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso numatytos baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui analizę bei teisinį vertinimą;
4. Ištirti kaip veikų, kuriomis pažeidžiamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumas, kriminalinį baudžiamumą vertina įstatymų leidėjas, baudžiamosios justicijos bei visuomenės atstovai;
5. Pasiūlyti priemones efektyvesnei asmenų privataus gyvenimo apsaugai užtikrinti bei baudžiamajai atsakomybei už šios teisės pažeidimus tinkamai taikyti.

Tyrimo metodika. Iškelti uždaviniai darbo eigoje įgyvendinami taikant literatūros šaltinių ir teisės norminių aktų analizės, lyginamosios analizės, sociologinės apklausos, kriminalinės statistikos duomenų analizės, duomenų sisteminimo bei apibendrinimo, taip pat matematinės statistikos bei aprašomosios statistikos metodus.

Literatūros ir teisės norminių aktų analizės metodas naudojamas siekiant išanalizuoti ir aptarti analizuojamos problemos ištirtumą Lietuvos ir užsienio autorių darbuose, taip pat nuosekliai ištirti ir apibendrinti baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, praktinį taikymą, jo efektyvumą bei problematiškumą visų pirma žmogaus teisių apsaugos kontekste.

Kriminalinės statistikos analizės metodu numatoma gauti duomenis, leidžiančius spręsti apie nusikaltimų privataus gyvenimo neliečiamumui Lietuvoje ilgalaikę (ne mažiau 6 metų laikotarpio) dinamiką bei tendencijas.

Sociologinė apklausa darbe naudojama siekiant išsiaiškinti baudžiamosios atsakomybės už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą vertinimą, pagrindu imant duomenis, gautus atliekant tyrimą Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūroje bei Klaipėdos miesto apylinkės teisme.

Duomenų sisteminimo ir apibendrinimo metodas taikomas siekiant išskirti baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, kriminalizavimo ir teisinio reglamentavimo problemas.

Matematinės statistikos metodas taikomas nustatyti ir suformuoti generalines bei atrankines tyrimo respondentų visumas, nustatant statistiškai reikšmingas priklausomybes. Aprašomosios statistikos metodas panaudotas apdorojant gautus tyrimo metu duomenis bei juos pavaizduojant grafiškai.

Darbo metu surinktais duomenimis siekiama patikrinti prielaidą, kad netinkamas baudžiamosios atsakomybės už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės pažeidimus reglamentavimas ir baudžiamasis vertinimas, taip pat šių veikų baudžiamumo (kriminalizavimo)

vertinimų skirtingose visuomenės grupėse skirtumai, gali sąlygoti mažesnę šios privataus gyvenimo neliečiamumo gynimo teisinės priemonės efektyvumą.

Darbo struktūra. Magistrinį darbą sudaro 3 skyriai. Pirmajame skyriuje pateikiama teorinė medžiaga baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui reglamentavimo klausimais. Antrajame – pateikiama asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimų baudžiamoji teisinė charakteristika (baudžiamosios teisinės kvalifikacijos analizė). Trečiajame skyriuje nagrinėjami empiriniai duomenys, surinkti statistinių duomenų analizės ir anketinės apklausos būdais, siekiant nustatyti baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui kriminalizavimo vertinimą.

Darbas rašytas sekančiais **etapais**: parengti darbo ir praktinio sociologinio tyrimo planai; atlikta literatūros šaltinių analizė parengiant teorinę darbo dalį; techninis praktinio sociologinio tyrimo organizavimas ir atlikimas; pirminių duomenų sisteminimas ir analizavimas; empirinės dalies projektavimas; išvadų formulavimas bei rekomendacijų pateikimas.

1. Asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo apsaugos teoriniai aspektai.

Privataus gyvenimo neliečiamumas, dabartinėse visuomenėse dažniausiai yra suprantamas ir vertinamas kaip konstitucinės teisės principas. Šis principas šiuolaikinių valstybių teisėje atsirado palyginti neseniai, maždaug antroje XX a. pusėje, nors jo ištakų reikėtų ieškoti ir ankstesnių amžių teisės doktrinos. Privataus gyvenimo neliečiamumas, kaip teisės principas, pirmiausia buvo bandomas apibrėžti moksliniuose straipsniuose. 1890 m. D. Warrenas ir L. D. Brandeisas paskelbė straipsnį „Teisė į privatumą“ (*The Right to Privacy*), kuriame apibrėžė šią teisę, kaip teisę būti paliktam vienam (*right to be alone*). Straipsnio autoriai asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą gynė nuo nepagrįsto kitų asmenų (draugų, kaimynų, darbdavių, žurnalistų) kišimosi. Šio straipsnio įtaka JAV teisės doktrinai buvo labai didelė, teismai pradėjo priimti nagrinėti ieškinius dėl nepagrįsto kišimosi į asmeninį gyvenimą (*intrusion*), viešo privačių faktų atskleidimo (*public disclosure of private facts*), klaidinamų faktų pateikimo (*false light*) ir pasisavinimo (*appropriation*). Iki to laiko JAV teisėje suvokimas apie privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą buvo gana miglotas, pavyzdžiui galiojęs teisminis precedentas asmens reputaciją laikė jo nuosavybės teisės objektu.⁶ Dabartinė JAV jurisprudencija praplėtė privatumo koncepciją ir ji apima tokias sritis, kaip santuoka, palikuonys, vaiko auklėjimas ir lavinimas. Pastebėtina, kad tokia koncepcija nėra vieninga net anglosaksų teisės tradicijas puoselėjančiose valstybėse. Taip Didžiojoje Britanijoje teisė į privatumą nėra pripažįstama kaip savarankiška teisė, o jos teisinė gynyba gali būti užtikrinama tik pareiškus ieškinius kitais pagrindais. Europos Tarybos Generalinė Asamblėja rezoliucijoje 428/1990 asmeninio gyvenimo sampratą traktuoja kaip žmogaus teisę gyventi asmeninį gyvenimą, į kurią būtinai prireikus, kišamasi kuo mažiausiai. Ši teisė apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą be leidimo publikuoti asmeninę nuotrauką, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją.⁷ Akivaizdu, kad tokia privataus gyvenimo sampratų įvairovė reikalauja detalesnio šios sąvokos analizės ir aptarimo.

1.1. Asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo samprata.

Šiuolaikinėje teisėje privatus gyvenimas yra suprantamas kaip kiekvieno asmens sritis, į kurią niekas negali be asmens sutikimo įsikišti. Ši neliečiama asmens gyvenimo sritis, kaip būtų galima spręsti iš Konstitucijos 22 straipsnio 4 dalies analizės, apima asmeninio, šeimos ir namų gyvenimo, garbės, orumo ir reputacijos neliečiamumą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt.⁸ Atsižvelgiant į tai,

⁶ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos, 2007/2(56).

⁷ Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai // Jurisprudencija, 2002, T. 30 (22), p. 93.

⁸ LR Konstitucinio teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

darytina išvada, kad asmens privataus gyvenimo neliečiamumo turinį sudaro privati informacija apie šias asmenines vertybes.

Kalbant apie asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisę, svarbia tampa sąvokų „privatus“ ir „privatumas“ analizė bei suvokimas šiuolaikinės teisės doktrinoje ir taikymo praktikoje. Teigtina, kad kaip svarbia šiuo klausimu laikytina JAV, valstybės, kurios teisės teoretikai ir praktikai bene anksčiausiai pradėjo analizuoti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisinės apsaugos problemas, Aukščiausiojo teismo išdėstyta koncepcija, pagal kurią teisė į privatumą apibrėžiama kaip „asmens privačios informacijos kontroliavimas“.⁹ Teigtina, kad „kontrolės“ samprata šiuo atveju tapatintina su informacijos apie privatų gyvenimą kontroliavimą paties, šios informacijos išsaugojimu suinteresuoto asmens. A. R. Miller, C. Fried, H. Gross, privatumą suvokia ir aiškina kaip jėgos formą, suteikiančią galimybę kontroliuoti informacijos apie save sklaidą.¹⁰ Alan Westin teisę į privatumą aiškina kaip individų, grupių arba institucijų teisę patiems nuspręsti, kada, kaip ir kokios apimties asmeninė informacija gali būti perduota kitiems.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas terminą „privatus“ aiškina kaip „priklausantis atskiram asmeniui, nuosavas, netarybinis, neoficialus“.¹¹ Tarptautinių žodžių žodynas „privatumą“ apibrėžia kaip žmogaus galimybę turėti savo buvimo vietą, savo reikalus, savo gyvenimą, neprieinamą pašaliniam.¹²

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos Phare dvynių projekto rėmuose parengtos ataskaitos „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“, rengėjų nuomone, asmens teisė į privatumą reiškia tokios informacijos, kaip: vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas, telefono numeris, elektroninio pašto adresas, žmogaus atvaizdas, sveikata, finansinę padėtis, socialinis statusas, šeimyninis gyvenimas, darbo aplinka, religiniai įsitikinimai, etninė kilmė, lytinis gyvenimas, apsauga.¹³ Teigtina, kad netgi šis, platus savo apimtimi sąrašas, nelaikytinas išsamiu, kadangi, atsižvelgiant į nuolat besiplečiantį šiuolaikinio žmogaus interesų ir užsiėmimų ratą, tampa labai sudėtinga apibrėžti visa, kas patenka ar galėtų patekti į sąvokos „privatu“ turinį. Manytina, kad tokiu atveju problemą galima būtų spręsti šiai sąvokai apibrėžti panaudojant neigimo principą, tokiu būdu iš sąvokos turinio eliminuojant viską, kas nelaikytina privačiu. Analizuojant „privatu“ sampratos turinio ir šio teisinio gėrio apsaugos teisės normomis apskritai ir baudžiamosios teisės normomis konkrečiai, pateikiamo darbo kontekste, būtų galima išskirti dvi asmens privatumo sampratos aiškinimo kryptis:

⁹ Žiobienė E. Privatumo teisės doktrinos kaita JAV // Jurisprudencija, 2002, T. 32(24), p. 33.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://www.autoinfa.lt/webdic/>. Prisijungimo laikas 2012-01-20.

¹² Tarptautinių žodžių žodynas, <http://terminu.zodynas.info/>. Prisijungimo laikas 2012-01-20.

¹³ Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Phare dvynių projektas „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“, Vilnius, 2005.

1) privatumo samprata plačiaja prasme. Toks privatumas apima skaitlingiausią spektrą duomenų, kurių teisinė apsauga, subjektyviuoju vertinimu, yra svarbi žmogui. Duomenys, patenkantys į tokią sampratą turėtų atitikti sekančius kriterijus:

- tai turi būti duomenys apie konkretų asmenį;
- šiuos duomenis asmuo turi laikyti svarbiais;
- duomenis turėti (valdyti), juos naudoti ar disponuoti jais galimybę turi tik pats asmuo.

Tik duomenys, liečiantys konkretų asmenį, gali būti laikomi privačiais. Informacija, nesusijusi su konkretaus individo savybėmis, nors ir susijusi tam tikromis žmogiškomis ypatybėmis apskritai (pavyzdžiui gimimo data, lytis, santuoka, išsilavinimas, profesija, darbovietė, nuosavybėje esantis turtas ir pan.), negali būti laikoma informacija apie asmens privatą gyvenimą. Informacija turi būti ne tik apie asmens privatą gyvenimą, bet ji turi būti ir jam svarbi. Informacijos svarbos kriterijus visų pirma yra grindžiamas subjektyviuoju žmogaus vertinimu. Pavyzdžiui, viešumos vengiančio žmogaus vertinimu, informacija apie jo atostogas yra ne tik privati, bet ir svarbi, todėl jis siekia ją išsaugoti ir neskleisti viešai. Visai kitaip tokios informacijos privatumą ir svarbą vertintų, sakysim, pramogų verslo atstovas, kuriam informacijos apie jo atostogas išviešinimas ir aptarimas viešojoje erdvėje yra neatsiejama kasdienybės ir verslo dalis. Trečiasis aspektas, tam tikra prasme, atspindi klausimus, susijusius su privačių duomenų nuosavybe. Šie klausimai akademinėje sferoje nėra plačiai analizuoti, tačiau teigtina, kad privačių duomenų valdymas apima teisę turėti tokius duomenis savo žinioje bet kokia įmanoma forma: surašytus lape (sakysim, dienoraščio pavidalu), išsaugotus vaizdo ar teksto pavidalais skaitmeninėje ar kitokioje laikmenoje ir pan. Privačių duomenų naudojimas apima jų teisėto turėtojo teisę panaudoti šiuos duomenis pagal jų tiesioginę paskirtį (pavyzdžiui – identifikuoti save panaudojant asmens kodą). Disponavimas asmens privačiais duomenimis apima galimybes jų teisėtam turėtojui nuspręsti tokių duomenų likimo klausimus, pavyzdžiui, išviešinant pasirinktu būdu visus ar dalį jų ir pan.

2) privatumo samprata siaurąja prasme. Toks privatumas apima palyginti nedidelį spektrą duomenų, galinčių turėti privatumo požymių. Šio darbo kontekste, privatumas siaurąja prasme suvokiamas kaip tie privataus gyvenimo elementai, kurių apsauga yra užtikrinama baudžiamosios teisės poveikio priemonėmis. Duomenys, patenkantys į tokią sampratą turėtų atitikti sekančius kriterijus:

1. informacija apie privatą gyvenimą yra susijusi su konkrečiu asmeniu;
2. šių duomenų svarbą apsprendžia tam tikri objektyvūs, teisiškai apibrėžti kriterijai;
3. asmuo saugo tokios informacijos neprieinamumą;
3. šie duomenys yra baudžiamosios teisinės apsaugos dalykas.

Skirtingai nei pirmuoju atveju, analizuojant privatumo sampratą siaurąja prasme, reikšmingu tampa ne subjektyvusis privačiais laikytinų duomenų svarbumo vertinimo aspektas, o objektyvusis,

naudojamas įstatymo leidėjo nustatant baudžiamąją atsakomybę už privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą. Tai padarius duomenys apie privatų gyvenimą tampa teisės saugomu gėriu, o nagrinėjamu atveju - baudžiamosios teisinės apsaugos dalyku.

Aptariamame kontekste svarbu išsiaiškinti ir „neliečiamumo“ sąvoką. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas terminą „neliečiamumas“ aiškina kaip „kurio negalima liesti, paimti, suimti“.¹⁴ Tai rodo, kad sąvoka „neliečiamumas“ visų pirma reiškia imperatyvų draudimą. Taigi neliečiamumą galima traktuoti kaip apsaugą įstatymu. Apsauga įstatymu – tai garantas, kad asmuo, kurio teisė į privatumą yra pažeista, galės kreiptis į atitinkamas institucijas ir ši jo teisė bus apginta. Pastebėtina, jog neliečiamumas pačia siauriausia prasme reiškia asmens apsaugą nuo galimų neteisėtų kėsinių. Kalbant apie privataus asmens gyvenimo neliečiamumą, jį būtų galima apibrėžti, kaip asmens apsaugą nuo galimo neteisėto kišimosi į jo asmeninę erdvę, į privatumą. Teisė į privatų gyvenimą ir jo slaptumą – tai žmogaus laisvo apsisprendimo teisė nustatyti tik jam priklausančio asmeninio ir šeimyninio gyvenimo neskelbtinumo ribas, atskleisti tam tikras savo privataus gyvenimo detales. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas nelaikomas pažeistu, jei, pvz., tam tikra informacija renkama asmens sutikimu ar, pvz., asmuo pats pasikviečia į savo būstą, kurio neliečiamumą taip pat saugo baudžiamasis įstatymas. Neliečiamumas baudžiamosios teisės prasme reiškia baudžiamojo įstatymo garantuotą apsaugą tam tikrai gyvenimo sričiai, tam tikrų visuomeninių santykių grupei.

1.2. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsauga.

Šiuo metu dėmesį asmens privataus gyvenimo apsaugai, ypač informacijai apie asmens privatų gyvenimą, be Konstitucijos ir tarptautinių teisės aktų, skiria daug Lietuvos įstatymų. Tarp tokių paminėtini 1996 m. priimtas ir galiojantis 2000 m. redakcijos Visuomenės informavimo įstatymas, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, kuris buvo priimtas 1998 m. ir šiuo metu galiojanti jo 2000 m. redakcija, ir kt.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis įtvirtina kiekvieno žmogaus teisę į jo, bei šeimos asmeninio gyvenimo pagarbą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą. Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti. Taigi Konvencija įpareigoja valstybes – dalyves gerbti kiekvieno asmens teisę į šeimos gyvenimą ir uždraudžia bet kokius apribojimus asmens naudojimuisi šia teise. Tai reiškia, kad bet koks kišimasis į asmens, šeimos bei privatų gyvenimą, kuris negali būti pateisinamas pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį, gali būti laikomas kėsiniu į Konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje saugomą teisę.¹⁵

¹⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://www.autoinfa.lt/webdic/>. Prisijungimo laikas 2012-01-20.

¹⁵ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje nurodoma, jog niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsینimosi į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba kėsинimosi.¹⁶

Analogiškos nuostatos yra įtvirtintos ir Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, jos 22 straipsnis saugo žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą, asmens susirašinėjimą, susižinojimą telegrafo pranešimais ir kitokiais būdais, pokalbius telefonu. Konstitucijos 24 straipsnis įtvirtina asmens būsto neliečiamumą. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – ir LR CK)¹⁷, įgyvendinamas cituotas Konstitucijos nuostatas, taip pat gina asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. LR CK 2.23 straipsnio 4 dalyje numatyta, jog privataus gyvenimo duomenų paskelbimas, asmeninio susirašinėjimo paskelbimas, įėjimas į asmens gyvenamąjį būstą be jo sutikimo, privataus gyvenimo stebėjimas ar informacijos rinkimas apie jį pažeidžiant įstatymus yra pagrindas pareikšti ieškinį dėl tokiomis veiksmais padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Be to, LR CK 2.20 straipsnis gina asmens teisę į vardą, apimančią teisę į pavardę, vardą (vardus), pseudonimą, drausdamas įgyti teises ir pareigas prisidengiant kito asmens vardu, numatant teisę pažeidimo atveju, t.y. kitam asmeniui neteisėtai veikiant jo asmens vardu ar kitokiu būdu pasisavinant svetimą vardą, ar kliudant juo naudotis, pareikšti ieškinį teisme, reikalaujant tokius veiksmus nutraukti bei įpareigoti atlyginti dėl to padarytą turtinę ir neturtinę žalą. LR CK taip pat saugo asmens teisę į atvaizdą, draudžiant fizinio asmens nuotraukos ar jos dalies, portreto ar kitokio atvaizdo atgaminti, parduoti, demonstruoti, spausdinti, fotografuoti patį asmenį be jo sutikimo.¹⁸ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse (toliau – ir LR ATPK) taip pat yra nuostatų, kurių tikslas – saugoti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. LR ATPK 214(13) straipsnyje numatyta administracinė atsakomybė už neteisėtą asmens duomenų tvarkymą ir privatumo apsaugos pažeidimą elektroninių ryšių srityje, 214(14) straipsnis numato administracinę atsakomybę už neteisėtą asmens duomenų tvarkymą, 214(16) straipsnis - už duomenų subjekto teisių pažeidimą.

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo¹⁹ 14 straipsnis įpareigoja viešos informacijos platintoją, rengiant ir platinant viešąją informaciją, užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą.

Siekiant ginti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę tvarkant asmens duomenis, Lietuvoje priimtas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas²⁰. Įstatymas reglamentuoja santykius, kurie atsiranda tvarkant asmens duomenis automatiniu būdu, taip pat neautomatiniu būdu tvarkant asmens duomenų susistemintas rinkmenas: sąrašus, kartotekas, bylas, sąvadus ir kita. Įstatymas nustato fizinių asmenų, kaip duomenų subjektų, teises, šių teisių apsaugos tvarką, juridinių ir fizinių asmenų

¹⁶ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1991.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.22 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

²⁰ Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas Nr. I-1374 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479.

teises, pareigas ir atsakomybę tvarkant asmens duomenis. Saugotinais asmens duomenimis pagal šį įstatymą, be kitų, yra laikomi tokie privataus gyvenimo sričiai priskiriami duomenys, kaip etninė kilmė, lytinis gyvenimas, duomenys apie teistumą ir kt., o jo nuostatos numato duomenų subjekto teisę reikalauti ištaisyti, sunaikinti ar sustabdyti savo asmens duomenų tvarkymo veiksmus (Įstatymo 20 straipsnis).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas²¹ (toliau – LR BPK) reglamentuoja asmens privataus gyvenimo apsaugą atliekant ikiteisminio tyrimo ir bylos teismo nagrinėjimo procesinius veiksmus. LR BPK 9 straipsnis asmens privataus gyvenimo apsaugos tikslu numato išimtis iš bendros taisyklės, skelbiančios, kad baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme procesas yra viešas, numatantis galimybę neviešai nagrinėti teisme bylas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis kaltinami jaunesni kaip aštuoniolikos metų asmenys, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bylas, taip pat kitas bylas, kai siekiama užkirsti kelią paskelbti žinias apie privatų proceso dalyvių gyvenimą. Nuostatos, kuriomis siekiama analogiškų tikslų yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse, nustatant, kad žmogaus asmeninio ar šeiminio gyvenimo slaptumui apsaugoti, civilinė byla gali būti nagrinėjama uždareame posėdyje.²² LR BPK 44 straipsnio 9 dalis imperatyviai reikalauja baudžiamojo proceso metu gerbti žmogaus ir jo šeimos privatų gyvenimą, taip pat teisę į būsto neliečiamybę, susirašinėjimo, telefoninių pokalbių, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo slaptumą. Pabrėžtina, jog šias teises privalu užtikrinti visiems baudžiamojo proceso dalyviams, įskaitant įtariamąjį bei teisiamąjį. Privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos garantais laikytinos ir baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, reglamentuojančios procesinių prievartos priemonių taikymą. Tokių procesinių veiksmų kaip asmens apžiūra (LR BPK 143 straipsnis), asmens (LR BPK 146 straipsnis) ar patalpų (LR BPK 145 straipsnis) krata, poėmis (LR BPK 147 straipsnis) ir pašto siuntų poėmis (LR BPK 148 straipsnis), elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimo ir kaupimas (LR BPK 154 straipsnis), slaptas sekimas (LR BPK 160 straipsnis) ir pan., kurie dėl savo specifikos ir jais siekiamų tikslų gali pažeisti privatų asmens gyvenimą, atlikimo pagrindai ir tvarka yra griežtai reglamentuoti baudžiamojo proceso kodekso normų, o preciziškas jų laikymas užtikrinamas baudžiamojo proceso metu surinktų įrodymų teisėtumo vertinimo (leistinumo), taip pat pareigūnų, atliekančių ikiteisminio tyrimo veiksmus drausminės bei baudžiamosios atsakomybės institutų pagalba. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas reglamentuoja tam tikrus asmens privataus gyvenimo neliečiamumo ribojimo atvejus. Įstatymo 6 straipsnis numato žmogaus ir piliečių teisių bei laisvių apsaugą vykdant operatyvinę veiklą. Taip įstatyme yra numatyta pašto siuntų, dokumentų siuntų, pašto perlaidų bei jų dokumentų slapta kontrolė, techninių priemonių naudojimas ir pan. Kaip ir taikant LR BPK numatytas

²¹ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

²² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9 straipsnis // // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-743.

procesines prievartos priemonės, priemonių naudojamų pagal šį įstatymą taikymas yra griežtai reglamentuotas, numatant ne tik tokio panaudojimo teisinius pagrindus, bet sankcionavimo sistemą, pagrįstą kelių pakopų teisėtumo (tame tarpe – teismo) įvertinimo sistema. Konstitucinis Teismas, ne kartą nagrinėjęs Operatyvinės veiklos įstatymo taikymo Konstitucinį teisėtumą atkreipė dėmesį į dar vieną asmens teisių užtikrinimo aspektą: subjektus, turinčius teisę sankcionuoti operatyvinius veiksmus. Savo nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 ir 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nurodė, kad kai nusikalstama veika imituojantis modelis neapima slapto asmens susirašinėjimo, telegrafo ir kitų pranešimų kontrolės, pašto siuntų ir elektros ryšių kontrolės, slapto telefoninių pokalbių klausymosi, specialios technikos naudojimo, slapto gyvenamosios vietos apžiūros, t.y. įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodytų veiksmų, tokiu atveju modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas. Jeigu darant modelį kartu atliekami aukščiau nurodyti slapto asmens susirašinėjimo, slapto telefoninių pokalbių klausymosi, specialios technikos naudojimo ar kiti Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai, tokie veiksmai turi būti sankcionuojami apygardų teismų pirmininkų, šių teismų baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkų.

Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos mechanizmo efektyvumo yra siekiama ir nuostatomis, įtvirtintomis LR BK. Dabar galiojantis baudžiamasis įstatymas²³ gina asmens susižinojimo slaptumą, būsto neliečiamumą, informacijos apie privatų asmens gyvenimą neliečiamumą, numatydamas atsakomybę už nusikalstamas veikas, kuriomis pažeidžiamos šios asmens teisės. Baudžiamosios teisinės apsaugos asmens privataus gyvenimo neliečiamumui užtikrinti įtvirtinimas rodo įstatymų leidėjo pripažinimą, jog dėl išskirtinės šių teisių svarbos, galimi atvejai, kai civilinė ar administracinė atsakomybė, taikomos už šios teisės pažeidimą, nebegali būti laikoma adekvačia ir pakankama, o pati teisė gali būti apginama tik taikant išimtinės, arba *ultima ratio* priemones.

1.3. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės ribojimai.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija asmens teisei į šeimos bei privataus gyvenimo gerbimą suteikia analogišką teisinę reikšmę, kaip ir kitoms fundamentalioms laisvėms bei teisėms, pavyzdžiui teisei į šeimos gyvenimą, minties, sąžinės, religijos laisvės ir t.t. Nepaisant šito, svarbu pažymėti, jog ši teisė, kaip ir kitos teisės, nėra absoliuti. Valstybės – Konvencijos dalyvės gali imtis veiksmų, kuriais ribojama asmens teisė į privataus gyvenimo gerbimą, jei tai atitinka 8 straipsnio 2 dalyje išdėstytas sąlygas. Teisėto apribojimo atvejai, visų pirma turi būti proporcingi siekiamam tikslui, būti numatyti įstatyme ir taikomi tik tada, kai tai yra būtina

²³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, redakcija aktuali 2012-01-07 // Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. VIII-1968.

demokratinėje visuomenėje, valstybei siekiant teisėtų tikslų (*legitimate aim*), kuriuos aiškiai nurodo Konvencijos 8 straipsnio 2 dalis.²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatyti žmogaus teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą apribojimai ir suvaržymai. Šių apribojimų paskirtis visų pirma yra kitų žmonių teisių ir laisvių apsauga bei gynimas. Teisės ir laisvės visada lydi pareigos, kurių nesilaikymas paprastai reiškia tai, kad asmuo, pažeidęs tam tikrus įsipareigojimus, netenka absoliutaus neliečiamumo savo teisių atžvilgiu. Privataus gyvenimo teisė yra teisė gyventi savo asmeninį gyvenimą, jaustis saugiu, laisvu, pilnaverčiu visuomenės nariu ir atskiru individu. Kiekvienas asmuo pats sprendžia ar informacija apie jo privatų gyvenimą yra svarbi, ar ne, ir nustato tos informacijos viešinimo ribas. Privataus gyvenimo teisinė samprata siejama su asmens teisėtai privataus gyvenimo lūkesčiais. Jei asmuo daro nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei, jis supranta arba turi ir gali suprasti, kad tai sukels atitinkamą valstybės institucijų reakciją, kad už jo daromą (ar padarytą) teisės pažeidimą gali būti taikomos valstybės prievartos priemonės, kuriomis bus daromas tam tikras poveikis jo elgesiui. Pažymėtina, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo neturi ir negali tikėtis, kad jo privatus gyvenimas bus saugomas lygiai taip pat, kaip ir asmenų, kurie nepažeidžia įstatymų.²⁵ Taigi, žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisė į privatumą, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: 1) tai daroma įstatymu; 2) ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; 3) ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d.²⁶ ir 2002 m. spalio 23 d.²⁷ nutarimai).

Konstitucijos 22 straipsnio 2 dalyje suformuluota griežta nuostata, kad asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Ši Konstitucijos nuostata gali būti interpretuojama atsižvelgiant į įstatymuose nustatytus atskirus atvejus, kai tokia teisė gali būti ribojama. Operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies nuostatose suformuluotos sąlygos, kurioms esant operatyvinės veiklos subjektai gali kontroliuoti pašto siuntas ir elektros ryšius, asmens susirašinėjimą, telegrafo ir kitus pranešimus, klausytis telefoninių pokalbių ir daryti jų įrašus. Šio įstatymo 10 straipsnyje suformuluotos sąlygos, kurioms esant operatyvinės veiklos subjektai gali ir slapta apžiūrėti gyvenamąsias patalpas, naudoti specialią techniką. Baudžiamojo proceso normos taip pat reglamentuoja asmens susirašinėjimo, telefoninių pokalbių ir telegramų slaptumą bei galimybes šias teises riboti. Svarbi yra ir Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalis, kurioje nurodoma, kad informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo

²⁴ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004.

²⁵ Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos respublikos pataisos darbų kodekso 41 straipsnio 2 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos respublikos konstitucijai“.

²⁶ Valstybės žinios, 2002, Nr. 93-4000.

²⁷ Valstybės žinios, 2002-10-31, Nr. 104-4675.

sprendimu ir tik pagal įstatymą. Šią Konstitucijos nuostatą reikėtų interpretuoti kaip galimybę rinkti informaciją apie asmens privatą gyvenimą be jo sutikimo, tik tokią galimybę reglamentavus įstatymu ar teismo sprendimu. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme, priimtame 1996 m., ir šiuo metu galiojančioje jo 2000 m. redakcijoje taip pat nurodoma, kad šio įstatymo tikslas – ginti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę ryšium su asmens duomenų tvarkymu ir sudaryti sąlygas laisvam asmens duomenų judėjimui. Įstatymas reglamentuoja santykius, kurie atsiranda tvarkant asmens duomenis automatinio būdu, taip pat neautomatinio būdu tvarkant asmens duomenų susistemintas rinkmenas: sąrašus, kartotekas, bylas, sąvadus. Įstatymas nustato fizinių asmenų, kaip duomenų subjektų, teises, šių teisių apsaugos tvarką, juridinių ir fizinių asmenų (taip pat įmonių, neturinčių juridinio asmens teisių) teises, pareigas ir atsakomybę tvarkant asmens duomenis. Asmens duomenys šiame įstatyme suprantami kaip bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta naudojantis tokiais duomenimis, kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fiziniai, fiziologiniai, psichologiniai, ekonominiai, kultūriniai ar socialiniai požymiai. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme atskirai aptarta ir ypatingų asmens duomenų sąvoka, ir jų tvarkymo sąlygos. Prie ypatingų asmens duomenų priskirti duomenys apie asmens rasinę ir etninę kilmę, politinius, religinius, filosofinius ar kitus įsitikinimus, sveikatą, teistumą ir kt.

Kai kurie Lietuvos Respublikos įstatymai numato galimybes rinkti informaciją apie asmens privatą gyvenimą ir be jo sutikimo, pvz., Operatyvinės veiklos įstatymas. Jame numatyta, kad operatyviniais veiksmais gautą informaciją draudžiama panaudoti ne tiems tikslams, kuriems pasiekti jie buvo taikomi. Deja, įstatymas nenumato atsakomybės, kuri turėtų kilti tais atvejais, kai tokia informacija buvo panaudota kitais tikslais. Įstatymas tik numato atsakomybės pagrindus tais atvejais, kai buvo pažeistas slaptųjų operatyvinės veiklos dalyvių konfidencialumas. Žmogaus teisių apsaugos požiūriu svarbi yra Operatyvinės veiklos įstatymo 13 straipsnio 3 dalies nuostata, kad jeigu teismo procese atskleidžiama specialia technika gauta informacija apie asmenį, asmuo turi teisę apskųsti ir neigti ją, remdamasis tuo, kad informacija buvo gauta neteisėtai. Šiuo atveju teismas turi teisę atskleisti motyvuoto teikimo sankcijai gauti ištraukas, kurios įrodo sankcijos teisėtumą.

Taigi Konstitucijos 22 straipsnio 4 dalis, kurioje numatyta, kad įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į asmens asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsimosi į jo garbę ir orumą, nereikėtų suprasti kaip absoliutaus draudimo kai kuriais atvejais riboti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Konstitucija yra vientisas aktas ir jos nuostatos turėtų būti suprantamos integruotai; šiuo požiūriu svarbi yra Konstitucijos 28 straipsnio nuostata, tvirtinanti, kad įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Žmogaus teisė į privatumą apima asmeninio, šeimos ir namų gyvenimo, garbės ir reputacijos neliečiamumą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę,

asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. Tačiau pažymėtina, kad žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisę į privatumą, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: 1) tai daroma įstatymu; 2) ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; 3) ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; 4) yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d.²⁸ ir 2002 m. spalio 23 d.²⁹ nutarimai).

---

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo <.....>, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios, 2002, Nr. 93-4000.

²⁹ LR Konstitucinio teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2002-10-31, Nr. 104-4675.

2. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo baudžiamoji teisinė charakteristika.

Teisės teoretikų teigimu, šiuolaikinė žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo koncepcija kildintina iš asmens privataus gyvenimo paslapties, kurią skyrė ir teisiškai saugojo dar senosios Kinijos bei antikinės Graikijos ir Romos kultūros. Šiuolaikinėse teisės sistemose ši teisė ir jos apsauga pirmą kartą institucionalizuota 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje.³⁰

Pastebėtina, jog neretai yra išsakoma pozicija, kad privatus gyvenimas yra vertybė, saugotina visų pirma civilinės teisės normų ir tik esant ypatingiems pažeidimams – *ultima ratio*, arba baudžiamosiomis teisinės priemonėmis. Svarbu šiuo atveju pažymėti, kad asmens privataus gyvenimo neliečiamumas Lietuvos baudžiamajoje teisėje buvo įtvirtintas tik priėmus dabartiniu metu galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, todėl jo, kaip savarankiško baudžiamosios teisės instituto aiškinimas ir taikymas, visų pirma dėl teisminės praktikos trūkumo, tam tikrais atvejais tampa apsunkintu.

Asmens teisės į privatų gyvenimą apsaugai yra skirtas LR BK XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“. Atkreiptinas dėmesys, kad iki 2002 metų galiojusio Baudžiamojo kodekso (1961 m.) turinyje, normos, numačiusios atsakomybę už asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą buvo išdėstytos skirsnyje „Nusikaltimai politinėms ir darbinėms piliečių teisėms“, tokiu būdu šią teisių grupę sutapatinant su rinkimų teisės, darbo įstatymų ar profesinių sąjungų veiklos pažeidimais, kas, akivaizdu, iškreipia šiomis normomis siektą ginti teisių gėrių prigimtį, skirtingumą bei svarbą. Pastebėtina ir tai, kad 1961 m. LR BK skyrė 2 nusikaltimų privataus gyvenimo neliečiamumui sudėtis: 136 straipsnis numatė atsakomybę už buto neliečiamybės pažeidimą, o 137 straipsnis – už susirašinėjimo, telefoninių pasikalbėjimų ir telegrafinių pranešimų slaptumo pažeidimą. Lyginant tuo metu ir dabar galiojančią baudžiamąją atsakomybę jos normomis siektą ginti objektų prasme, akivaizdu, kad dabartinė baudžiamoji teisė tokių objektų išskiria daugiau, kadangi be nurodytų asmens privataus gyvenimo elementų, saugo ir nuo neteisėto informacijos apie jo privatų gyvenimą rinkimo, skleidimo bei panaudojimo. Pastebėtina ir tai, kad formaliu požiūriu senojo LR BK 136 straipsniu saugomu gėriu buvo buto neliečiamumas³¹, tuo tarpu dabartintojo – būsto. Toks teisinis reglamentavimas, akivaizdu, nelabai atitiko jau ir tuometinėje visuomenėje egzistavusios žmogaus gyvenamosios vietos sampratą, kuri savo turiniu buvo kiek platesnė. Šiuolaikinės visuomenės gyvenimo realijos šią sąvoką dar labiau išplėtė.

Teisės teoretikų teigimu³², dabartinės asmens privataus gyvenimo sampratos turinį sudaro keturi tarpusavyje susiję elementai:

³⁰ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1991.

³¹ Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras, 1989: Vilnius, 231-232 psl.

³² Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese, daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius, 2001.

- *informacinis privatumas*, suvokimas kaip asmens teisė pačiam, savo iniciatyva disponuoti asmens duomenimis³³, žinoti apie savo duomenų tvarkymą medicinos, kreditų ir kt. srityse, susipažinti su savo asmens duomenimis;

- *kūno neliečiamumas*, t. y. nesant žmogaus sutikimo, jo atžvilgiu negali būti atliekami jokie medicininiai ar moksliniai bandymai (pvz., naujų medikinių preparatų ar gydymo metodų bandymai ir pan.);

- *asmens susirašinėjimo, pokalbių telefonu, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo neliečiamumas*;

- *asmens būsto arba teritorijos neliečiamumas*.

Pastebėtina, kad Lietuvos baudžiamojoje teisėje kūno neliečiamumas neįeina į asmens privataus gyvenimo sampratos turinį, kadangi veikos, nukreiptos prieš žmogaus kūno neliečiamumą yra išdėstytos kituose, nei nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui skyriuose: XVII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“, XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ ir t.t.

Likusios skyriuje „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ esančios sudėty, nurodytus elementus atitinka, vertinant juos kaip normomis saugomus teisinius gėrius. Taip informacinis privatumas, suprantamas kaip disponavimas informacija apie save, atitiktą neteisėtą informacijos apie asmens privatą gyvenimą rinkimą, atskleidimą, panaudojimą. Asmens susirašinėjimo, pokalbių telefonu, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo neliečiamumas atitinka susižinojimo neliečiamumą. Būsto arba teritorijos neliečiamumas – būsto neliečiamumą. Tai patvirtina, kad Lietuvos baudžiamoji teisė iš esmės pripažįsta ir gina visus tarptautiniuose aktuose numatytus privataus gyvenimo elementus, tačiau dalį jų, o būtent – kūno neliečiamumą, sieja ne su nusikaltimais asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, o nusikaltimais gyvybei bei sveikatai, tokiu būdu padidinant šio objekto svarbą.

Sistemiškai vertinant LR BK normas, teigtina, kad šiame įstatyme asmens privatus gyvenimas suskirstytas į sekančias rūšis:

1. Būsto neliečiamumas (LR BK 165 straipsnis);
2. Susižinojimo neliečiamumas (LR BK 166 straipsnis);
3. Informacijos apie privatą gyvenimą neliečiamumas (LR BK 167 straipsnis ir 168 straipsnis).

Toks privataus gyvenimo elementų išdėstymas baudžiamajame įstatyme iliustruoja įstatymų leidėjo poziciją dėl saugomų atskirai paimtų žmogaus privataus gyvenimo elementų svarbos ir, tuo pačiu, baudžiamosios apsaugos prerogatyvos. Atsižvelgiant į tai, veikų, nukreiptų prieš asmens

---

³³ Asmens duomenys – bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu ir kurio tapatybė tiesiogiai ar netiesiogiai gali būti nustatyta pasinaudojant tam tikrais duomenimis.

privataus gyvenimo neliečiamumą baudžiamoji teisinė charakteristika toliau darbe bus pateikta atsižvelgiant į šį įstatymo leidėjo nustatytą privataus gyvenimo elementų prioritetą.

2.1. Neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas (LR BK 165 straipsnis).

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos³⁴ (toliau – Konvencija) 8 straipsnio 1 dalyje, Tarptautinių, pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnio 1 dalyje, žmogaus būsto neliečiamumo principas įtvirtintas susiejant jį su teisėmis į asmeninį ar šeimos gyvenimą, susirašinėjimo slaptumą. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje³⁵ žmogaus būsto neliečiamumo principas įtvirtintas atskirai, 24 straipsnio 1 dalyje. Teigtina, kad tokiu teisiniu reglamentavimu nėra paneigiamos privataus gyvenimo slaptumo ir būsto neliečiamumo sąsajos, bet išskiriami prioritetiniai, iš dalies savarankiški konstituciniai principai.³⁶ Pastebėtina, kad būsto neliečiamumo principas atskiruose straipsniuose įtvirtintas ir Vokietijos konstitucijos 13 straipsnio 1 dalyje, taip pat Italijos konstitucijos 14 straipsnio 1 dalyje. Tyrinėtojų nuomone³⁷, specifinį žmogaus būsto neliečiamumo teisių garantijų įtvirtinimą apsprendžia visuotinai pripažįstama prezumpcija, kad būstas yra būtina visaverčio žmogaus, kaip socialinio ir biologinio individo gyvenimo, taip pat reprodukcinės funkcijos, užtikrinančios giminės tęstinumą, sąlyga. Atsižvelgiant į tai, daugelio šiuolaikinių valstybių teisėje laikomasi pozicijos, kad būsto neliečiamumas yra svarbus žmogaus privataus gyvenimo slaptumo ir konfidencialumo komponentas. Tai reiškia, kad būsto neliečiamumo ir su juo susijusios asmeninio ir šeimos gyvenimo neliečiamumo juridinės garantijos nūdienos teisėje reiškia asmens privataus gyvenimo detalių ir faktų prieinamumo suvaržymą, draudimą neteisėtai rinkti ir išviešinti konfidencialią ir kitą privataus pobūdžio informaciją, kuri priklauso tik asmeniui. Žmogaus būsto neliečiamumo teisių garantijų įtvirtinimas, atsižvelgiant į šiuolaikinėje konstitucinėje teisėje taikomą dinaminį jos nuostatų aiškinimo principą³⁸, reiškia valstybės prievolę ne tik susilaikyti nuo aktyvių tam tikro pobūdžio veiksmų, bet prireikus imtis tokių veiksmų, kurie būtų adekvatūs konkrečiai situacijai ir proporcingi kėsinimosi pobūdžiui bei pavojingumui. Tai reiškia, kad negatyvus valstybės įsipareigojimas susilaikyti nuo jos institucijų neteisėtos intervencijos į žmogaus būstą neatmeta pozityvios valstybės pareigos užtikrinti realią ir veiksmingą žmogaus teisę į būsto neliečiamumą, apsaugą ir gynimą. Taip byloje *Airey prieš Airiją*, EŽTT nurodė, kad nors 8 straipsnio tikslas yra apginti asmenį nuo neteisėto valstybės institucijų kėsinimosi, šis straipsnis ne tik verčia valstybę susilaikyti nuo tokio kėsinimosi: papildomai prie šios negatyvios valstybės pareigos, gali kilti ir pozityvūs įsipareigojimai garantuoti efektyvią pagarbą asmens privačiam ir šeimos gyvenimui. Pozityvi valstybės pareiga suteikti efektyvią pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui įpareigoja sudaryti sąlygas, kad gynybos priemonės būtų efektyviai prieinamos, kai tai reikalinga, kiekvienam,

³⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-1014.

³⁶ Jovaišas K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas // Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).

³⁷ Ten pat

³⁸ Ten pat.

kuris nori kreiptis pagalbos.³⁹ Negatyvaus pobūdžio įsipareigojimas – tai valstybės institucijų susilaikymas nuo savavališkų, neteisėtų veiksmų, kuriais pažeidžiamas būsto neliečiamumas. Tokiais veiksmais laikomas ne tik įėjimas į būstą prieš jame gyvenančio asmens valią (tai numatyta Konstitucijos 23 straipsnio 2 dalyje), bet ir kiti veiksmai, kuriais, renkant informaciją apie žmogaus privatų gyvenimą, kartu apribojama jo teisė į būsto neliečiamumą. Neliečiamu laikomas tiek pats būstas, tiek jame esantys daiktai, intelektinės veiklos produktai bei dokumentai, taip pat archyvuose, kartotekose, kompiuteriuose saugoma informacija.⁴⁰ Būsto neliečiamumas visų pirma reiškia draudimą įeiti į jį be gyventojų sutikimo, nepriklausomai ar tai darytų privatus asmuo, ar valstybės pareigūnas, motyvuodamas tikrais ar dangstydamosis tariamais visuomenės ar valstybės interesais, kadangi neliečiamumas pažeidžiamas ir atvejais, kai į būstą patenkama remiantis formaliai teisėtu, tačiau dirbtinai sudarytu pagrindu, pavyzdžiui, priėmus tariamai motyvuotą nutarimą daryti poėmį, kratą, sukėlus gaisrą, vandentiekio avariją, dujų nutekėjimą ir pan. Neteisėtas įėjimas į būstą – tai atviras ar slaptas įsibrovimas į jį, jeigu tai daro asmenys, pagal įstatymą negalintys būti tame būste ir darantys tai prieš jame gyvenančių asmenų valią. Toks įėjimas yra tada, jei pašalinis asmuo įsibrauna į būstą arba atsisako iš jo išeiti, jei būste įmontuojamos techninės priemonės, kad būtų galima slapta klausytis pokalbių telefonu, filmuoti jame vykstančius įvykius, daryti vaizdo ir garso įrašus ir kt. Neliečiamumas pažeidžiamas ir tais atvejais, kai šiuolaikine technine įranga stebima tai, kas vyksta gyvenamosios patalpos viduje.

2.1.1. Objektiveji neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.

Analizuojamos nusikalstamos veikos, numatytos LR BK 165 straipsnyje *dalykas* yra žmogaus būstas. Atsižvelgiant į tai, tampa akivaizdu, jog praktiniam teisinės būsto neliečiamumo garantijos įgyvendinimui, svarbiu tampa „būsto“, t.y. šios teisinės garantijos dalyko, sampratos bei jos turinio atskleidimas. Tai gali būti daroma dviem būdais: atskleidžiant sąvokos turinį eliminuojant tai, kas nelaikoma būstu, ir, atvirkščiai, įvardijant tai, kas juo laikoma. K. Jovaiša, teikdamas prioritetą teigimo principui, būsto sąvokos turinį atskleidžia atsižvelgdamas į glaudžias būsto ir privataus (asmeninio) gyvenimo sąsajas, jų tarpusavio priklausomybę⁴¹. Autoriaus teigimu, būstu laikytina gyvenamoji patalpa, skirta žmonių nuolatiniam, laikinam gyvenimui arba viešnagei. Tokia patalpa galėtų būti nuosavas ar nuomojamas namas, butas, vila, sodo namelis ar viešbučio, motelio, poilsio namų kambarys ir pan., kartu su tai patalpai priklausančiomis dalimis, naudojamomis laisvalaikiui praleisti, poilsiui arba kitiems poreikiams tenkinti. Būstu – mobiliu ar laikinu gali būti laikoma taip pat ir automobilio priekaba–miegamasis, palapinė, kiti kilnojamieji daiktai, pritaikyti žmogui nuolat ar laikinai gyventi. Autoriaus nuomone, būstui nepriskirtini rūšiai, garažai, sandėliai ir kitos negyvenamosios ar ūkinės paskirties patalpos. Pastebėtina, jog kiek kitokią poziciją būsto sąvokos

³⁹ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004, p 75.

⁴⁰ Jovaiša K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas // Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).

⁴¹ Ten pat.

turinio aiškinimo prasme yra išdėstęs Europos Žmogaus teisių teismas (toliau – ir EŽTT). EŽTT teigimu, žodžių „asmeninis gyvenimas“ ir „gyvenamoji vieta – buveinė“, kaip apimančių kai kurias patalpas arba profesinę bei komercinę veiklą, interpretacija platesne prasme labiau atitinka pagrindinį Konvencijos 8 straipsnio tikslą ir objektą – apsaugoti individą nuo savavališko viešosios valdžios kišimosi⁴². Teismo nuomone, privataus gyvenimo gerbimas preziūmuoja ir individo teisę užmegzti bei palaikyti ryšius su kitais žmonėmis, visapusiškai ugdyti ir realizuoti save kaip asmenybę. Dėl to asmeninio gyvenimo samprata negali būti interpretuojama kaip autonomiška ir atitrūkusi nuo komercinės ar profesinės veiklos, kadangi būtent darbe dauguma žmonių turi daugiausia galimybių ir progų užmegzti ryšius su aplinkiniu pasauliu. Be to, iš šiuolaikinio žmogaus darbų ne visada įmanoma atskirti tai, kas priklauso profesinei sričiai ir kas jai nepriklauso. K. Jovaišas pastarąją teismo poziciją kritikuoja, teigdamas, kad ribų tarp asmeninio gyvenimo ir darbinės veiklos ištrynimasis ir nekritiškas teismo išsakytos nuostatos, kad iš žmogaus darbų ne visada įmanoma atskirti tai, kas priklauso profesinei sričiai, o kas jai nepriklauso, vertinimas, sudarantis galimybę profesinės arba komercinės veiklos patalpas pripažinti „gyvenamąja vieta – buveine“, gali sukelti neprognozuojamą tokio teisinio reguliavimo rezultata. O. Fedosiuk nuomone, LR BK 165 straipsnyje vartojama sąvoka „būstas“ apima ir saugomą būsto teritoriją. Pastarąją laikytina nuo pašalinių aptverta teritorija tiesiogiai besiribojanti su gyvenamuoju būstu. Tokia pozicija laikytina pagrįsta, kadangi, priešingu atveju, teisinė būsto neliečiamumo garantija apimtų tik patalpų, kuriose būnama neliečiamumą, o iš baudžiamosios teisinės kvalifikacijos „iškristų“ veikos, nukreiptos prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, padarytos, pavyzdžiui, perlipus gyvenamąjį būstą juosiančią tvorą.

Anot K. Jovaišo⁴³, teisę į būsto neliečiamumą paprastai turi tik tie asmenys, kurie teisėtai (pvz., nuosavybės teise, nuomos, subnuomos sutarties pagrindu) naudojami būstu. Ir priešingai – būsto neliečiamumo nuostata, išskyrus tam tikras išimtis, negali remtis asmenys, kurie, pažeisdami kitų asmenų teises, visuomenės teisėtus interesus, savavališkai, neturėdami tam jokio juridinio pagrindo, neteisėtai įsikelia į būstą ir (ar) naudojami juo. Teisės į būsto neliečiamumą problema, autorių teigimu, šiuolaikinėje teisinėje literatūroje nėra pakankamai identifikuota, todėl dažniausiai sprendžiama atsižvelgiant į neteisėto (ginčijamo) naudojimosi būstu pobūdį ir su tuo susijusius teisinius padarinius. Tokiais atvejais kyla skirtingos problemos, atsižvelgiant į tai, ar žmogus naudojasi stacionariu, ar mobiliu arba laikinuoju, surenčiamu būstu. Tai, ar asmuo, apsigyvenęs laikinajame ar mobiliame būste, turi teisę į būsto neliečiamumą, dažniausiai lemia konkreti situacija. Jeigu asmuo pasistato automobilio priekabą–miegamąjį ar palapinę leidžiamoje vietoje (pvz., prie visuomeninių vandens telkinių ar valstybei priklausančiame miške), jo teisė į būsto neliečiamumą nekvestionuojama. Kitaip, kai asmuo tokį laikinąjį būstą savavališkai pasistato ar surenčia kito žmogaus tvora aptvertoje

⁴² Berger. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997, p. 433-434.

⁴³ Jovaišas K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas // Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).

privačioje valdoje, kempingo teritorijoje arba saugomame draustinyje, kuriame draudžiama be leidimų statyti automobilį, palapines ir pan., vertinama visiškai kitaip. Laikomasi pozicijos, kad žmogus, kuris savo neteisėtais veiksmais pažeidžia kitų žmonių teises ar visuomenės teisėtus interesus, negali remtis konstituciniu būsto neliečiamumo principu. Ir priešingai – tie asmenys, kurių teisės buvo pažeistos, ar pareigūnai, gindami įstatymo saugomą viešąjį interesą, gali imtis adekvačių konkrečiai situacijai veiksnių. Pavyzdžiui, jeigu asmuo tvora aptvertoje privačioje teritorijoje pasistatė automobilio priekabą–miegamąjį, išskleidė palapinę ar savavališkai įsikėlė į kito žmogaus būstą (vasarnamį, sodo namelį), – tai gali būti vertintina ne tik kaip intervencija į kito žmogaus privataus gyvenimo erdvę, bet ir kaip kėsintis į jo nuosavybę.⁴⁴ Sekant išdėstytu požiūriu pastebėtina, kad teisės į būsto neliečiamumą problema išlieka situacijose, kai naudojimosi patalpa teisėtumas nėra nustatomas remiantis tam tikra formalia tvarka, pvz. pasirašant panaudos ar nuomos sutartį, o kyla iš žodinio susitarimo, padiktuoto per amžius egzistuojančių svetingumo tradicijų, įpareigojančių svečiui bei jo turtui užtikrinti ne tik deramą pagarbą, bet ir saugumą. Pavyzdžiui, svečių apsistojimas šeimininkų namuose, jiems skirtoje patalpoje ar atskirame statinyje. Teigtina, kad toks susitarimas prilygsta teisėtam laikinam būsto turėjimui, o šios teisės turėjimas užtikrina ir teisės į būsto neliečiamumą buvimą.

Analizuojama nusikalstama veika yra įvykdoma aktyviais veiksmais, t.y. įsibraunant. Įsibrovimas suprantamas kaip neteisėtas patekimas į straipsnio dispozicijoje išvardintas patalpas, taip pat būsto teritoriją. Pastaroji suvoktina kaip nuo pašalinių aptverta teritorija betarpiškai besiribojanti su gyvenamuoju būstu.. Pastebėtina, kad ši nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, t.y. jos baigtumas yra susijęs su patekimo momentu. Patekimo neteisėtumas reiškia, kad tai buvo padaryta be savininko ar kito būsto teritorijoje teisėtai esančio žmogaus leidimo ir neturint kito teisėto pagrindo. Tokiu kitu teisėtu pagrindu galėtų tapti sankcionuotą krata, gaisro gesinimas (veikimas būtinojo reikalingumo sąlygomis) ir pan. Įsibraunama gali būti slapta ar atvirai, panaudojant apgaulę ar smurtą arba kitokiu būdu. Įsibrovimo slaptumas reiškia, kad įsibrovėlis į svetimą būstą įsibrauna niekam nematant. Svarbu pastebėti, kad šiuo atveju kvalifikacijai reikšminga tik tai, jog įsibrovimą slaptu vertina (suvokia) įsibrovėlis. Aplinkybė, kad tikrovėje šitaip nėra (pvz. per gretimo būsto durų akutę, įsibrovėliui apie tai nežinant, jį stebi kaimynas), kvalifikacijai reikšmės neturi. Įsibrovimas laikytinas padaroma slapta ir atvejais, kai jį matantys nesupranta jo neteisėtumo (pvz. mano, kad į būstą patenka jo teisėtas savininkas). Atvirojo įsibrovimo atveju, asmuo neteisėtai, matant aplinkiniams ir tai suvokdamas įsibrauna į svetimą būstą. Apgaulė įsibraunant suprastina kaip veiksmai, nukreipti suklaidinti būsto savininką ar jo įgaliotus asmenis dėl patekimo į patalpą teisėtumo. Apgaulė gali pasireikšti aktyviais veiksmais, pavyzdžiui – persirengiant ir apsimitant santechniku ar pareigūnu, turinčiu teisę patekti į būstą, ir, tokiu būdu, suklaidindamas savininką ar kitą įgaliotą asmenį dėl esminių jo apsisprendimui

---

⁴⁴Jovaišas K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas // Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).

įleisti asmenį į būstą aplinkybių, arba pasyviais veiksmais, pavyzdžiui nutylint ir neatskleidžiant patalpos teisėtam valdytojui aplinkybės, kad jis suklydo, palaikydamas įsibrovėlį kitu asmeniu. Smurtu baudžiamojoje kvalifikacijoje laikoma tiek fizinė, tiek ir psichinė (psichologinė) prievarta, panaudota patekimo į būstą ar saugomą teritoriją palengvinimo tikslais. Fizinė prievarta pripažintini atvejais, kai kaltininkas įsibrauti į svetimą būstą panaudoja aktyvius fizinius veiksmus, nukreiptus esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti. Tai gali būti smūgiai rankomis, kojomis, kitomis kūno dalimis, stumiant, spaudžiant ar kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis. Psichinės prievartos paskirtis ir panaudojimo tikslas – paveikti žmogaus psichiką taip, kad atimti jam galimybę pasipriešinti. Šios prievartos rūšies esmė dažniausiai pasireiškia per jos bauginamąją paskirtį. Literatūroje nurodoma, jog bauginimas vertintinas kaip poveikis žmogaus psichikai, siekiant sukelti baimės pojūtį.⁴⁵ Pastebėtina, jog tam, kad grasinimai būtų galimi kvalifikuoti kaip psichinė prievarta, būtina, kad nukentėjusysis juos suvoktų kaip keliančius pavojų jo ar kitų žmonių gyvybei, sveikatai ar turtui, bei galimus realiai įvykdyti. Kitokie nei apgaulė ar smurtas būdai galimi sieti su tokiais veiksmais nukentėjusiojo atžvilgiu, kaip alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų panaudojimas nukentėjusiojo pasipriešinimo galimybei atimti.

Pastebėtina, kad įsibrovimo sąvoka taip pat yra panaudota vagystės ir plėšimo kvalifikuotose sudėtyse, todėl aiškinant LR BK 165 straipsnio požymius, iš dalies galima vadovautis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. 23 d. nutarimo Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, 15 punkte išdėstytomis nuostatomis.⁴⁶ Remiantis šiomis nuostatomis įsibrovimu reikia laikyti ir atvejį, kai kaltininkas patenka į patalpą ar saugomą teritoriją teisėtai, bet vėliau neteisėtai ir slaptai pasilieka norėdamas pagrobtį turtą. Kaip įsibrovimas kvalifikuotini ir atvejai, kai kaltininkas į patalpą patenka teisėtai, bet pagrobia turtą iš vietų, į kurias jam buvo neleidžiama patekti arba toks patekimas yra ribojamas, pvz., iš daiktų saugyklų ir pan. Įsibrovimu taip pat reikia laikyti ne tik kaltininko fizinį patekimą į objektą, bet ir patekimą į jį panaudojant technines ar kitas priemones, kai pats kaltininkas lieka už objekto ribų.

2.1.2. Subjektyvieji neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.

Baudžiamojoje teisinėje kvalifikacijoje, subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai apibūdina veiką darančio subjekto vidinę psichinę būseną, apimančią elgesio nukreiptumo, kontrolės ir kitų elementų suvokimą ir vertinimą. Subjektyviosios veikos pusės atskleidimas parodo tam tikrą subjekto požiūrį į visuomeninius reiškinius bei vertybes.

Subjektyviuoju požiūriu, neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia. T.y. kaltininkas supranta, kad neteisėtai prieš savininko ar jo įgaliotų

⁴⁵ Fedosiuk O. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. – T. 21(13), 2001. p. 101.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

asmenų valią įsibrauna į kito žmogaus gyvenamąjį namą, butą ar kitą gyvenamąją patalpą arba jos priklausinius, įskaitant saugomą būsto teritoriją, ir nori taip veikti. Analizuojamos veikos padarymo motyvai teisinės reikšmės kvalifikacija neturi, tačiau tam tikrais atvejais gali tapti svarbiais nustatyti, kadangi, pavyzdžiui, gali rodyti, jog kaltininkas be šio nusikaltimo, padarė ir kitą nusikaltimą, dėl kurio ir buvo įsibrauta į būstą, pvz., nužudymą, išžaginimą, ginklo pagrobimą ir kt.⁴⁷ Tokiais atvejais šių nusikaltimo normos apima įsibrovimo požymį ir taikyti BK 165 straipsnį papildomai nebereikia. Pažymėtina, jog lengvesnės nusikalstamos veikos apėmimo sunkesne taisyklė, aptariamoms nusikalstamos veikos atveju taikoma ne visuomet. Taip atvejais, kai neteisėtai asmens būsto neliečiamumą atlikdami pareigas pažeidžia teisėsaugos institucijų darbuotojai ar kiti valstybės tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, jų veika kvalifikuotina kaip nusikaltimų, numatytų LR BK 165 straipsnyje ir 228 (ar 229) straipsniuose sutaptis.⁴⁸ Atsakomybėn už neteisėtą būsto neliečiamumo pažeidimą traukiamas tik pakaltinamas subjektas, t.y. suvokiantis pavojingą jo vykdomos veiklos pobūdį ir galintis savo veiksmus valdyti.

2.2. Asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas (LR BK 166 straipsnis).

Pastaruoju metu viešojoje erdvėje pasirodanti informacija leidžia daryti pagrįstą prielaidą, kad asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas šiandieninėse visuomenėse tampa bene dažniausiai pasitaikančiu asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo būdu. Manytina, kad šias tendencijas sąlygoje tiek objektyvios, tiek ir subjektyvios šiuolaikinės visuomenės vystymosi tendencijos. Prie pirmųjų priskirtina sparti technologinių asmeninės ir visuomeninės komunikacijos priemonių plėtra, inovacijų šioje srityje diegimas (bendravimas internetu, elektroniniu paštu, socialiniuose tinkluose, panaudojant tam ne tik stacionarias (kompiuteriai), bet ir mobilias technines priemones (mobilieji, išmanieji telefonai), sąlygoję naujų žmonių susižinojimo bei bendravimo formų atsiradimą, bei, tuo pačiu atsiradusios technologinės galimybės kontroliuoti tokiais būdais perduodamos informacijos srautus. Prie antrųjų – nepakankamas žymios dalies vartotojų informuotumas, technologinis išprusimas ir atsargumas susižinojimui ir bendravimui naudojant šias naujas komunikacines galimybes. Pastebėtina, ir tai, kad EŽTT byloje *Heglas prieš Čekijos Respubliką*, konstatavo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, kai tiesioginis pokalbis tarp asmenų buvo neteisėtai įrašytas pasitelkus techninę įrangą, kurią policijos pareigūnai paslėpė vieno iš asmenų rūbuose, o gautas įrašas buvo panaudotas baudžiamajame procese ir priimant teismo sprendimą įvertintas kaip lemiamas įrodymas. Tai reiškia, kad Konvencijos 8 straipsnyje minimas susižinojimas apima ne tik susirašinėjimo, telefoninių ar kitokių pokalbių slaptumą, bet ir tiesioginio asmenų bendravimo slaptumą.

⁴⁷ Fedosiuk O. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius: 165 - 168 str.), paskaitų konspektas.

⁴⁸ Ten pat.

2.2.1. Objektiveji asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.

Analizuojamos nusikalstamos veikos draudimu saugoma vertybe (objektu) laikytinas asmens susižinojimo neliečiamumas. Pastebėtina, kad nukentėjusiais dėl tokios nusikalstamos veikos gali tapti tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys. Draudžiamos kelios šios nusikalstamo sveikos vykdymo alternatyvos:

- a) neteisėtas pašto ar per pasiuntinių paslaugos teikėją siunčiamos siuntos ar siuntinio perėmimas;
- b) asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų perėmimas, fiksavimas ar stebėjimas;
- c) asmens pokalbių elektroninių ryšių tinklais perėmimas, fiksavimas ar stebėjimas;
- d) kitoks asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas.

Nusikaltimo baigtumas siejamas su momentu, kai asmuo turi galimybę susipažinti su siuntos, siuntinio, pranešimo ar pokalbio turiniu (formalioji sudėtis).

Asmens, trauktino atsakomybėn, amžius turi siekti 16 metų. Pažymėtina, jog už veikos, numatytos analizuojamame straipsnį padarymą baudžiamoji atsakomybė kyla ne tik fiziniam, bet ir juridiniam asmeniui.

Siuntos ar siuntinio perėmimas gali būti įvykdomas šiuo daiktus neteisėtai užvaldant. Užvaldoma gali būti daiktus pagrobiant, pavagiant paprastos arba atvirosios vagystės būdais, panaudojant apgaulę ir pan. Pastebėtina, kad veika pagal aptariamą straipsnį kvalifikuotina ir atvejais, kai siunta visam laikui fiziškai neužvaldoma, tačiau neteisėtai yra susipažįstama su jos turiniu: perskaitomas laiškas, apžiūrimi siuntinyje esantys daiktai ir pan. Pagal Lietuvos Respublikos pašto įstatymą, pašto ar pasiuntinių paslaugų teikėju laikomi pašto ar pasiuntinių paslaugas teikiantis asmuo. Pagal to paties įstatymo nuostatas pašto siunta laikoma adresuota ir išsiųsti paruošta siunta, kurią turi pristatyti pašto ar pasiuntinių paslaugų teikėjai. Tai pašto korespondencijos, reklaminė pašto siunta, taip pat siunta, kurioje siunčiami spaudiniai ir pašto siuntiniai. Iš pašto siuntos apibrėžimo išplaukia, jog pašto korespondencijos siunta patenka į nagrinėjamos nusikalstamos veikos sudėties dalyką. Pagal anksčiau minėtą įstatymą korespondencijos siunta yra rašytinis pranešimas (laiškas (pašto siunta voke), atvirukas (atvirlaiškis), aerograma), užrašytas ant bet kokios fizinės medžiagos, siųstinas ir pristatytinas ant siuntos ar pakuotės siuntėjo nurodytu adresu.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo 3 straipsnis elektroniniu ryšiu įvardina signalų perdavimą laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis.⁴⁹ Elektroninio pašto pranešimas, sutinkamai su šio įstatymo nuostatomis, yra viešuoju ryšių tinklu nusiųstas tekstinis, balso, garso, vaizdo ar kitokios formos pranešimas, kuris gali būti saugomas tinkle

⁴⁹ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas Nr. IX-2135 // Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 69-2382.

arba gavėjo galiniame įrenginyje, kol gavėjas jį pasiima.⁵⁰ Asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamų pranešimų perėmimas – tai veiksmai, sudarantys galimybę perskaityti pranešimus, pvz., panaudojimas kompiuterinių programų, leidžiančių savo kompiuterio monitoriuje pamatyti iš kitų kompiuterių siunčiamus pranešimus, aparatūros, leidžiančios perskaityti per mobiliuosius telefonus kito asmens siunčiamas trumpąsias žinutes (SMS) ir pan. Perėmimu vadintinas ir tiesioginis pranešimų perskaitymas mobiliajame telefone arba kompiuteryje, jų turinio gavimas popieriuje teksto forma. Sąvoka „fiksiuoti“ dabartinėje lietuvių kalboje suvokiama kaip „užrašyti, pažymėti, nustatyti, įtvirtinti“.⁵¹ Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad esminiai skiriamieji šios sąvokos požymiai yra tam tikras užrašymas, įrašymas, pažymėjimas bet kokia materialia forma. O. Fedosiuk nuomone, fiksavimas – tai siunčiamų pranešimų įrašymas, taip pat įrašų apie pranešimų adresatų telefonų numerius, kompiuterių duomenis, laiką darymas.⁵² Tyrinėtojų teigimu, sunku pasakyti, kuo stebėjimas skiriasi nuo perėmimo ir fiksavimo⁵³. Manytina, jog tam apibrėžti svarbu išsiaiškinti sąvokos „stebėti“ turinį. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas sąvoką „stebėti“ aiškina kaip „akylai, atidžiai žiūrėti, žiūrint tirti, sekti akimis“. Lietuvių kalbos žodynas sąvoką „stebėti“ aiškina kaip atidžiai žiūrint tirti, kaupti žinias, žiūrėti ieškant tinkamo. Atsižvelgiant į pastarąją sąvokos „stebėti“ turinio aiškinimą, teigtina, kad sąvoka „stebėti“ suponuoja asmens norą, sąmoningą siekimą ką nors sužinoti. Taigi teigtina, kad stebėjimui galima būtų priskirti situacijas, kai, pavyzdžiui, asmeniui nežinant (stovint jam už nugaros ar stebint panaudojant nuotolinio stebėjimo priemones, pavyzdžiui, žiūronus) stebimas rašomas, ar skaitomas pranešimas jo paties monitoriuje, arba tai daro tuo metu, kai gauto pranešimo adresato nėra prie komunikacinio įrenginio.

Asmens pokalbiai suvoktini kaip minčių dėstymas žodžiu, gestais. Asmens pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais klausymasis tai veiksmai, sudarantys galimybę klausytis kitų žmonių pokalbių, vykdomų telefonu, radijo ar internetiniu ryšiu, taip pat šių pokalbių klausymasis ar pokalbių išsklotinių gavimas teksto forma. Asmens pokalbių elektroninių ryšių tinklais perėmimas – tai veiksmai, sudarantys galimybę klausytis kitų žmonių telefono pokalbių, pokalbių per radijo ir internetinį ryšį, taip pat šių pokalbių klausimasis, jų turinio gavimas teksto forma. Fiksavimas - tai pokalbių įrašų, taip pat įrašų apie pokalbių trukmę, laiką, adresatų numerius darymas. Kaip ir pirmuoju atveju, tyrinėtojai dvejoja skirdami stebėjimą nuo perėmimo ir fiksavimo⁵⁴, tačiau galima daryti prielaidą, kad stebėjimo požymį atitiktų tokie veiksmai, kada, pavyzdžiui, pokalbio turiniui nustatyti yra panaudojami specialūs įgūdžiai suprasti kalbą per atstumą pagal lūpų judesius ar pan.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas Nr. IX-2135 // Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 69-2382.

⁵¹ Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internete <http://www.lkz.lt/dzl.php?12>. Prisijungimo laikas 2012-02-02.

⁵² Fedosiuk O. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius: 165 - 168 str.), paskaitų konspektas.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Ten pat.

Kitoks asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas gali pasireikšti supažindinimu ne su siunčiamų, bet su jau gautų ar ruošiamų siųsti siuntos ar siuntinio turiniu, pranešimo turinio atskleidimas kitam asmeniui (pvz., sekretorė savo viršininko elektroninį laišką išsiuntė pašaliniam asmeniui). Teigtina, kad kitokio asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas, kaip objektyvusis aptariamoms nusikalstamos veikos požymis, įstatymo leidėjo yra naudojamas siekiant aktyviai reaguoti į nuolat besikeičiančias šiuolaikinės žmoniškosios komunikacijos technologijas.

Teisė į susižinojimo neliečiamumą nėra absoliuti ir gali būti ribojama įstatymu nustatyta tvarka. Tokio ribojimo pagrindus numato Baudžiamojo proceso kodekso, Operatyvinės veiklos įstatymo, Bausmių vykdymo kodekso normos.

Teisės į susižinojimo neliečiamumą pažeidimo neteisėtumas pasireiškia tuo, kad kaltininkas veikia be nukentėjusiojo asmens sutikimo, be to tokiems veiksams neturi įstatymo nustatyto pagrindo, arba, kad ir turi tokį pagrindą, bet nesilaiko įstatymo nustatytos tvarkos. Nelaikomi neteisėtais minėti veiksmai, atliekami turint siuntos, siuntinio, pranešimo siuntėjo ar gavėjo leidimą, bent vieno pokalbio dalyvio leidimą.

Pastebėtina, kad aptariamoms normoms objektyvieji požymiai apima tik susižinojimo neliečiamumo pažeidimus, tačiau neapima kitų asmens privatumo sferų pažeidimo. Pavyzdžiui, neteisėtai įrengus stebėjimo prietaisą žmogaus būste stebimas ne tik jo bendravimas (susižinojimas) su kitais žmonėmis, bet ir jo intymus gyvenimas. Tokie veiksmai gali būti kvalifikuojami pagal LR BK 167 straipsnį arba BK 195 straipsnį. Tačiau jeigu tokiais veiksmais fiksuojami ir jo pokalbiai elektroninių ryšių tinklais, veika kvalifikuojama ir pagal BK 166 straipsnį.

2.2.2. Subjektyvieji asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo veikos požymiai.

Analizuojama nusikalstama veika padaroma tik tiesiogine tyčia. Asmuo supranta, kad neteisėtai perima paštu ar per pasiuntinių paslaugos teikėją siunčiamą siuntą ar siuntinį arba neteisėtai perima, fiksuoja ar stebi asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, arba neteisėtai fiksuoja, klausosi ar stebi asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais, arba kitaip pažeidžia asmens susižinojimo neliečiamumą ir nori taip veikti. Atsakomybėn traukiamas asmuo privalo būti pakaltinamas ir sulaukęs 16 metų amžiaus. Padaromos nusikalstamos veikos motyvai, tikslai, kvalifikacijai esminės reikšmės neturi, tačiau svarbūs nustatyti, siekiant individualizuoti skirtingą bausmę.

2.3. Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas, atskleidimas ar panaudojimas (LR BK 167 straipsnis, 168 straipsnis).

Žmogaus teisė į privatumą apima asmeninio, šeimos ir namų gyvenimo, garbės ir reputacijos neliečiamumą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. Lietuvos Respublikos Konstitucija numato, kad informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik

pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinosi į jo garbę ir orumą. Privatus žmogaus gyvenimas - tai individo asmeninis gyvenimas. Pastarasis apibūdinamas tokiomis ypatybėmis, kaip gyvenimo būdas, šeimyninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė bei psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt.⁵⁵ Taigi teisė į privataus gyvenimo gerbimą reiškia, kad niekas negali be žmogaus sutikimo rinkti ir skelbti informaciją apie jo šeimos santykius, seksualinį, dvasinį, religinį gyvenimą, skonį, įpročius ir pomėgius, sveikatą, laisvalaikį ir pan. Informacijos apie privataus asmens gyvenimą, kaip baudžiamosios teisės apsaugos objekto samprata, visų pirma sietina su JAV teisės teoretikų ir Aukščiausiojo teismo suformuluota „iškreiptos šviesos“ doktrina, pirmą kartą aptartos ir įtvirtintos bylose *Cantrell vs. Forest City Publishing Co.* ir *Time Inc, vs. Hill*. Pirmojoje byloje Cantrell apkaltino žurnalo leidėją, išspausdinusį tiesos neatitinkantį straipsnį apie jo šeimą. Šis straipsnis ją ir jos šeimą visuomenės akyse pavertė gailėsčio ir pajuokos objektu. Dėl to jos šeimos nariai patyrė gėdą, pažeminimą ir gilų emocinį sukrėtimą. Antroje byloje žurnalas klaidingai informavo visuomenę, kad naujoji Brodvėjaus pjesė pastatyta remiantis Hill šeimos išgyvenimais įkairtą dramoje. Abiejose bylose JAV Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad buvo pažeista teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, nes visuomenės informavimo priemonės žinodamos apie melagingą informacijos pobūdį pavaizdavo jų gyvenimo istorijas „iškreiptoje šviesoje“.

Pastebėtina, kad teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribos pasižymi subjektiškumu. T.y. ši teisė pagal nusistovėjusią teisės taikymo praktiką laikoma siauresne, kai kalbama apie viešuosius asmenis. Samuelio D. Warreno ir Louiso D. Brandeiso straipsnyje „Teisė į privatumą“, paskelbtame 189 metais, buvo pažymėta, jog viešųjų ir privačiųjų asmenų asmeninio gyvenimo apsaugos atžvilgiu turėtų būti taikomi skirtingi standartai.⁵⁶ Reikšminga šiuo klausimu ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo pozicija, pagal kurią viešųjų asmenų privataus gyvenimo ribos saugomos skirtingai, kadangi teisėtas visuomenės interesas žinoti apie konkretaus viešojo asmens privatų gyvenimą priklauso nuo šio asmens įtakos visuomenei ir kiekvieno viešojo asmens atžvilgiu yra skirtingas. Visuomenė turi teisę daugiau žinoti apie asmenis, kuriems pavesta spręsti visuomenei ar jos daliai svarbius klausimus. Nustatant viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ribas reikėtų atsižvelgti į visuomeninio ir politinio gyvenimo situaciją, asmenų įtakingumą visuomenės būklei.⁵⁷ Viešojo asmens sampratą atskleidžia Visuomenės informavimo įstatymo⁵⁸ 2 straipsnio 60 punktas – tai valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 93-4000.

⁵⁶ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje, Teisės problemos, 2007/2(56).

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87/2004.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams. Pagal LR CK 2.23 straipsnio 3 dalį leidžiama skleisti informaciją apie privatų asmens gyvenimą, jeigu tokios informacijos sklaidymas atitinka teisėtą ir pagrįstą visuomenės interesą tokią informaciją žinoti. Ar egzistuoja toks interesas, sprendžiama, atsižvelgiant į asmens einamas pareigas ir padėtį visuomenėje. Ginant asmens teisę į privatų gyvenimą pažymėtina, kad tokiais atvejais yra dviejų lygiaverčių konstitucinių vertybių – teisės į privatų gyvenimą ir visuomenės teisės žinoti (teisės skleisti informaciją) konfliktas. Todėl kiekvienu atveju būtina ieškoti protingos ir sąžiningos šių dviejų teisės ginamų vertybių pusiausvyros.⁵⁹ LAT nuomone, žiniasklaida gali be asmens sutikimo informuoti visuomenę apie tokio asmens privatų gyvenimą tokiu mastu, koku to asmens asmeninės savybės, elgesys, kitos privataus gyvenimo aplinkybės gali turėti reikšmės viešiesiems reikalams ir dėl to skelbiama informacija turi visuomeninę reikšmę. Visuomeninėje ir politinėje veikloje dalyvaujantis asmuo negali nesitikėti didesnio visuomenės ir žiniasklaidos dėmesio. Tuo pačiu teismas konstatavo, kad esama tokių privataus gyvenimo sričių (pavyzdžiui, intymus gyvenimas), apie kurias informacija be asmens sutikimo apskritai negali būti renkama ir skelbiama, nebent (ir tik tuo mastu, kuriuo) tai padeda atskleisti to asmens padarytą nusikaltimą.⁶⁰

2.3.1. Objektyvieji neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo požymiai.

Objektyviųjų tiriamos nusikalstamos veikos požymių sudėties analizei, visų pirma būtina nustatyti „informacijos“ sampratą tiriamojo straipsnio dispozicijos prasme. Lietuvių kalbos žodynas žodį „informacija“ aiškina kaip žinias, nurodymus, paaiškinimus. Pastebėtina, kad LR BK 167 straipsnio ir 168 straipsnio prasme, ginamu gėriu laikytina ne bet kokia informacija, o tik informacija apie privatų asmens gyvenimą. Tokiai informacijai, kaip jau ir buvo minėta, nepriskiriama informacija, kuri charakterizuoja asmenį kaip visuomenės narį, pvz., lytis, santuoka, išsilavinimas, darbovietė ir pan. aptariamoms nusikalstamos veikos dalykas yra tik anksčiau neskelbta informacija apie asmens privatų gyvenimą. Įstatymo saugoma vertybė (objektas) – teisė į privataus gyvenimo gerbimą. Veika objektyviai pasireiškia neteisėtu informacijos apie žmogaus privatų gyvenimą rinkimu. Pagal Lietuvių kalbos žodyną „rinkti“ reiškia kaupti, krauti, telkti į vieną vietą. Tokiu būdu samprata „rinkti informaciją“ suprastina kaip tam tikras žinių kaupimas, siekimas kažką sužinoti. Nagrinėjamu atveju informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas yra veiksmai, kuriais siekiama sužinoti viešai nepaskelbtus privataus gyvenimo faktus. Toks rinkimas gali pasireikšti įvairiais aktyviais veiksmais, kurie leidžia gauti tam tikros kaltininkui reikalingos informacijos: asmens sekimu, stebėjimu, fotografavimu, fiksavimu, dokumentų kopijavimu. Neteisėtai reiškia:

- 1) nesant asmens, kurį ši informacija liečia sutikimo, be to,
- 2) ne pagal motyvuotą teismo sprendimą ir ne pagal įstatymą.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87/2004.

⁶⁰ Ten pat.

Teigina, kad žmogaus sutikimas, nors ir labai svarbus veiksnys, tačiau ne visais atvejais gali būti pripažįstamas informacijos rinkimo teisėtumo kriterijumi. Pvz., duomenys apie žmogaus sveikatos ir ypač psichikos būklę yra ta specifinė informacija, kurios rinkimas yra būtina tikslios ligos diagnozės ir efektyvaus gydymo prielaida. Nors duomenys apie asmens sveikatos būklę, jo psichiką yra privataus gyvenimo dalis, tačiau kiekvienas asmuo yra suinteresuotas, kad adekvati informacija apie jo sveikatos būklę būtų renkama ir kaupiama, tačiau tokio pobūdžio informaciją, nepaisant to, kad ji renkama esant asmens sutikimui, draudžiama skelbti be asmens sutikimo.⁶¹ Visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą turi būti laikoma konfidencialia net ir po paciento mirties,⁶² o suteikiama kitiems asmenims tik esant raštiškam paciento sutikimui arba remiantis įstatymu. Aptariama veika visais atvejais yra susijusi su informacijos slaptumo pažeidimu, t.y. su bandymu gauti viešai neprieinamos informacijos ne iš paties asmens, apie kurią informacija renkama. Jeigu renkama informacija, kuri buvo paskelbta laikraščiuose, per televiziją, internete, toks informacijos rinkimas nelaikytinas neteisėtu. Nėra neteisėtas ir tiesioginis kreipimasis į asmenį, apie kurį norima kažką sužinoti. Pažymėtina, kad neteisėtu nelaikomas informacijos rinkimas pagal įstatymą. Įstatymai, numatantys galimybę rinkti informaciją apie žmogaus privatą gyvenimą be šio sutikimo, yra Baudžiamojo proceso kodeksas (154, 160, 161 straipsniai), Operatyvinės veiklos įstatymas (6-8 straipsniai), Visuomenės informavimo įstatymas (14 straipsnis). LR BPK 160 straipsnis numato, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs prokuroro prašymą, gali paskirti asmens ar transporto priemonės arba objekto sekimą. Neatidėliotinais atvejais šie veiksmai gali būti atliekami ir ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu. Teismo nutartyje ar prokuroro (ikiteisminio tyrimo pareigūno) nutarime turi būti nurodomi duomenys, kurie pagrindžia būtinybę taikyti sekimą ir jo trukmė. Taip pat kodekse numatoma, kad jei slapto sekimo metu norima daryti vaizdo ar garso įrašą ar filmuoti, tai taip pat turi būti nurodyta nutartyje ar nutarime. Taigi net ir tais atvejais, kai be asmens sutikimo yra renkama informacija apie jo privatą gyvenimą, tie atvejai yra labai ribojami. Taip pat LR BPK 161 str. numato, kad jei buvo taikoma asmeniui bent viena iš XII skyriuje numatytų procesinių priemonių jam nežinant, ją nutraukus būtina asmenį informuoti apie taikytą priemonę. Taip pat imamasi visų priemonių apsaugoti asmens privatumo paslaptį, jei baudžiamasis procesas nutraukiamas, visa tokio pobūdžio informacija turi būti nedelsiant sunaikinama.

Neteisėtu informacijos apie asmens privatą gyvenimą rinkimas be jo sutikimo nebus laikomu ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme numatytais atvejais, t.y. tada, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Be to, informacija apie viešojo asmens privatą gyvenimą gali būti skelbiama be jo

---

⁶¹ Jovaišas K. Informacijos apie privatą žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai, Teisės problemos, 2004/2 (44).

⁶² Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2317.

sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes.⁶³ Sprendžiant žiniasklaidos atstovų veiklos teisėtumą, renkant informaciją apie asmens privatą gyvenimą be šio sutikimo, turi būti vertinama, ar iš tiesų ši informacija turi visuomeninę reikšmę, kadangi pagal Konstitucinio teismo formuojamą doktriną, bet koks žmogaus teisės į privataus gyvenimo gerbimą varžymas yra pateisinamas tik tada, kai yra laikomasi proporcingumo principo⁶⁴. Pastebėtina, kad atvejais, kai informaciją apie asmens privatą gyvenimą neteisėtai renka teisėsaugos institucijų pareigūnai, tirdami nusikaltimą, veika gali būti vertinama ir kaip piktnaudžiavimas, pagal LR BK 228 straipsnį. Jeigu tai daroma pagal užsienio žvalgybos užduotį, veika vertintina ir kaip šnipinėjimas (BK 119 straipsnis). Jeigu informacija apie asmenį renkama norint padaryti jo atžvilgiu sunkų nusikaltimą, tai gali būti vertinama kaip rengimasis padaryti šį nusikaltimą. Informacijos rinkimas taip pat gali sudaryti padėjimą padaryti nusikaltimą kitiems asmenims. Nusikaltimas laikomas baigtu pradėjus rinkti informaciją (formalioji sudėtis).

2.3.2. Subjektyvieji neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimo požymiai.

Analizuojama nusikalstama veika padaroma tik tiesiogine tyčia. Kaltininkas supranta, kad neteisėtai renka informaciją apie privatą asmens gyvenimą, ir nori taip veikti. Asmuo, trauktinas atsakomybėn pagal šį straipsnį turi būti sulaukę 16 metų ir būti pakaltinamas. Pastebėtina, kad atsakomybės pagal analizuojamą straipsnį subjektas yra ir juridinis asmuo (pavyzdžiui – žiniasklaidos priemonė, kai atsakingi jos darbuotojai tokiu būdu gautą informaciją panaudoja, sakysim, leidinio populiarumui didinti ir, tuo pačiu, finansinės naudos gavimui). Jeigu asmuo klysta ir veiką padaro galvodamas, kad turi teisę rinkti informaciją, jo veika kvalifikuotina kaip savavaldžiavimas – pagal BK 294 straipsnį arba, nesant padarinių, numatytų šiame straipsnyje, pagal LR ATPK 188 straipsnį. Veikos motyvai neturi juridinės reikšmės kvalifikuojant veiką, tačiau gali rodyti, jog asmuo, be minėtos veikos, padarė dar ir kitą nusikalstamą veiką, pvz., rengimąsi padaryti nužudymą, vagystę, plėšimą, turto prievartavimą, sukčiavimą ir pan.

2.3.3. Objektyvieji neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo požymiai.

Analizuojamos veikos objektas ir dalykas yra analogiški veikos, numatytos LR BK 167 straipsnyje objektui ir dalykui - teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir anksčiau neskelbta informacija apie asmens privatą gyvenimą. Objektyviai tiriama veika gali būti padaroma trimis alternatyviais būdais:

- 1) informacijos apie kito žmogaus privatą gyvenimą viešas paskelbimas;
- 2) pasinaudojimas tokia informacija;

⁶³ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 93-4000.

3) tokios informacijos panaudojimas kitų asmenų labui.

Visos šios veikos turi būti padarytos be to asmens sutikimo.

„Viešumo“ samprata yra siejama su visiems skirtu, visuomenės naudojimu.⁶⁵ Taigi tai, kas yra „vieša“, negali būti laikoma „privatu“ ir slapta, neviešinama. Viešu informacijos paskelbimu reikėtų laikyti informacijos atskleidimą daugiau nei vienam asmeniui (neapibrėžtam asmenų ratui). Toks viešas paskelbimas gali būti padaromas per žiniasklaidą, platinant informaciją internetu, siunčiant laiškus daugeliui asmenų, atskleidžiant informaciją per viešą renginį, išplatinant ją internete ar daugeliui adresatų elektroniniu paštu. Viešas informacijos paskelbimas yra baigta veika, kai neapibrėžtam asmenų ratui sudarytos galimybės susipažinti su informacija. Sudėtis formalioji. Baigtumo momentas siejamas su informacijos viešo paskelbimo momentu. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas⁶⁶ terminą „panaudoti“ aiškina kaip skirti kokiems reikalams, turėti naudą.⁶⁷ Pasinaudojimas informacija reiškia informacijos panaudojimą siekiant gauti turtinės ar asmeninės naudos. Tokia siekiama gauti nauda galėtų būti finansinis ar kitoks atlyginimas, gaunamas už informacijos paviešinimą, neturtinės naudos gavimas (pavyzdžiui siekimas užimti tam tikras pareigas darbe, garbės troškimas, siekimas pakenkti konkurentui ir pan.). Informacijos panaudojimas kitų labui taip pat reiškia siekimą turėti naudos, bet ne sau pačiam, o kitam asmeniui. Informacijos pasinaudojimo ir panaudojimo kitų labui veikos yra baigtos atlikus veiksmą, kuriuo siekiama naudos sau ar kitiems (formalios sudėtys). Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje numatyti atvejai, kai informacija apie asmens privatą gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo:

1) kai informacijos apie privatą gyvenimą atskleidimas padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas;

2) kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą;

3) kai informacijos apie viešojo asmens privatą gyvenimą atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias aplinkybes ar asmenines savybes.

EŽTT byloje *Von Hannover vs. Germany* nubrėždamas ribą tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės, konstatavo, kad žymus šiuolaikinės visuomenės asmuo ir jos teisė į privatą gyvenimą „baigiasi ties lauko durimis“, t.y. visuomenė turi teisėtą interesą žinoti kaip jis ar ji elgiasi viešose vietose. Išnagrinėjus bylą EŽTT buvo konstatuotas Konvencijos 8 str. pažeidimas. EŽTT patvirtino, jog į privataus gyvenimo sferą patenka ir asmens bendravimo su kitais asmenimis sritis. Teismas pabrėžė, kad Konvencijos 8 straipsnis užtikrina ne tik asmenų apsaugą nuo betarpiško valstybės kišimosi, bet ir apima tam tikrus pozityvius valstybės įsipareigojimus, kurie gali apimti privataus gyvenimo apsaugai skirtas priemones, netgi individų tarpusavio santykių srityje. Teismas

⁶⁵ Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internete <http://www.lkz.lt/dzl.php?12>. Prisijungimo laikas 2012-02-02.

⁶⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Lietuvių kalbos institutas; red. kol.: St. Keinys (vyr. red.) ir kt. - 4-asis leid. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.

⁶⁷ Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga internete <http://www.lkz.lt/dzl.php?12>. Prisijungimo laikas 2012-02-02.

pažymėjo, kad nors vertinant šiuos įsipareigojimus būtina balansuoti tarp privatumo ir saviraiškos laivės, nuotraukų publikavimo nebuvo niekaip susijęs su viešu diskursu, o buvo greičiau visuomenės smalsumo tenkinimas. Bulvarinė spauda, paskelbusi ne tik žinomo asmens, bet ir jo vaikų nuotraukas, nevykdė savo esminės funkcijos demokratinėje visuomenėje – informuoti bei formuoti viešąją nuomonę, tačiau siekė patenkinti savo skaitytojų vojeristinius⁶⁸ polinkius ir gauti iš to finansinės naudos. Tokiu būdu EŽTT atkreipė dėmesį į skirtumus tarp viešojo intereso ir visuomenės smalsumo, taip pat teisės informuoti apie visuomeninės svarbos dalykus ir informacijos, kuria siekiama gauti finansinės naudos.⁶⁹ Pastebėtina, jog šioje byloje du teisėjai pareiškė atskiras nuomones, kas parodo spręstos problemos sudėtingumą ir galiojančio teisinio požiūrio į „viešą“ „privatą“ ribas nevienodumą. Taip vienas kolegijos narių pabrėžė, kad karališkos kilmės asmuo yra viešasis asmuo ir visuomenė turi teisę būti informuota apie jos privatų gyvenimą. Anot nuomonę pareiškusio, tais atvejais, kai žymus asmuo net ir viešoje vietoje „pagrįstai mano“ esąs saugus nuo žiniasklaidos dėmesio, jo teisė į privatų gyvenimą tampa svarbesnė nei saviraiškos laisvė ar teisė į informaciją. Kito kolegijos nario nuomone, savo noru viešoje erdvėje besirodantis asmuo negali reikalauti anonimiškumo, o absoliutaus inkognito egzistavimas yra „Robinzono privilegija“. Taip pat šis teisėjas nurodė, kad vertinant balansą tarp privatumo ir saviraiškos laisvės reikėtų atsižvelgti ne į asmens statusą (viešas ar privatus), o į „pagrįstą privatumo tikėjimąsi“.⁷⁰ Ši „pagrįstą privatumo tikėjimąsi“ būtų galima suprasti kaip turintį pagrindą, argumentuotą asmens manymą, kad jo privataus gyvenimo neliečiamumas yra apsaugotas nuo bet kokio neteisėto kišimosi į jį. Aptarta rodo, kad šiuolaikinėje Europos ir kitų valstybių, prisijungusių prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir puoselėjančių ja ginamas teises vertybes, teisinėje praktikoje galioja keletas kriterijų, galinčių apspręsti viešojo asmens privataus gyvenimo ribojimo teisėtumą:

1. visuomeninė reikšmė (visuomeninės svarbos dalykai);
2. įtaka visuomenei;
3. viešasis interesas;
4. „pagrįsto privatumo tikėjimosi“ nebuvimas;
5. informacijos apie viešą asmenį rinkimas ar skleidimas nėra visuomenės smalsumo ar žiniasklaidos siekio gauti finansinės naudos patenkinimas.

Teigtina, kad nurodyti požymiai nėra alternatyvūs, todėl sprendžiant „privatumo teisės ribojimo“ teisėtumą jie turi egzistuoti visi.

---

⁶⁸ (Pranc. *voyeurisme*) – lytinis nukrypimas, kurio metu asmuo seksualiai pasitenkina stebėdamas kitų lytinius organus arba sueiti.

⁶⁹ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje, Teisės problemos, 2007/2(56).

⁷⁰ Ten pat.

2.3.4. Subjektyvieji neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo požymiai.

Atsakomybėn už aptariamą nusikalstamos veikos padarymą traukiamas pakaltinamas asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus. Pastebėtina, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtini ir specialieji subjekto požymiai. Atsakomybėn traukiamas tik tas asmuo, kuris draudžiamą informaciją sužinojo

a) dėl savo tarnybos ar profesijos;

b) atlikdamas laikiną užduotį;

c) ją surinko darydamas šio kodekso 165–167 straipsniuose numatytą veiką (įsibraudamas į kito žmogaus būstą, pažeisdamas susirašinėjimo, kitokių pranešimų, siuntų ar pokalbių telefonu slaptumą arba kitaip neteisėtai ją rinkdamas). Pastaruoju atveju veikos gali būti kvalifikuojamos iš sutapties arba taikant tik BK 168 straipsnį.

Atsakomybėn už šios veikos padarymą subjektu gali būti ir juridinis asmuo.

Jeigu asmuo viešai paskelbė, pasinaudojo ar panaudojo kitų labai informaciją, kurią gavo atsitiktinai, nagrinėjamo nusikaltimo nėra. Toks asmuo gali būti patrauktas civilinėn atsakomybėn.

Ši baudžiamoji veika padaroma tik tiesiogine tyčia: kaltininkas supranta, kad be asmens sutikimo viešai paskelbia, pasinaudoja ar kitų asmenų labai panaudoja informaciją apie kito žmogaus privatų gyvenimą, kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar profesijos arba atlikdamas laikiną užduotį, arba ją surinko įsibraudamas į kito žmogaus būstą, pažeisdamas susirašinėjimo, kitokių pranešimų, siuntų ar pokalbių telefonu slaptumą arba kitaip neteisėtai ją rinkdamas, ir nori taip veikti.

Jeigu asmuo klysta galvodamas, kad turi teisę viešai skelbti ar naudoti informaciją apie kito žmogaus privatų gyvenimą, jo veika vertintina kaip savavaldžiavimas – pagal LR BK 294 straipsnį, atvejais kai dėl tokios veikos yra padaroma didelė žala, arba ATPK 188 straipsnį, kai šio objektyvaus požymio nėra.

Veikos motyvai ir tikslai neturi juridinės reikšmės kvalifikuojant veiką pagal informacijos paskelbimo požymį, tačiau taikant pasinaudojimo informacija ar jos panaudojimo požymius, būtinu subjektyviu požymiu yra tikslas gauti sau ar kitiems turtinės ar asmeninės naudos. Be to, tam tikrų motyvų ir tikslų buvimas gali rodyti, jog asmuo padarė kitą nusikalstamą veiką. Jeigu informacija panaudota verčiant asmenį atlikti kokį nors veiksmą arba susilaikyti nuo jo, veika, atsižvelgiant į pateiktų pretenzijų turinį, turėtų būti kvalifikuojama pagal LR BK 148, 181, 151, 231, 233, 234, 288, 308 straipsnius. Tokiais atvejais BK 168 str. netaikomas. Jeigu neteisėtai informaciją paskelbia arba panaudoja valstybės tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, veika gali būti vertinama kaip nusikaltimų daugėtas, pagal LR BK 168 straipsnį ir 228 straipsnį (piktnaudžiavimas). Pagal BK 168 str. asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Tai rodo, jog įstatymo leidėjas palieka nukentėjusiajam diskrecijos teisę

pasirinkti pažeistos tokia veika teisės į privatumą gynimo būdą: 1) reikalauti, kad kaltininkas būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybèn; 2) ginti savo teises civilinémis procesinémis priemonémis.

3. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimas

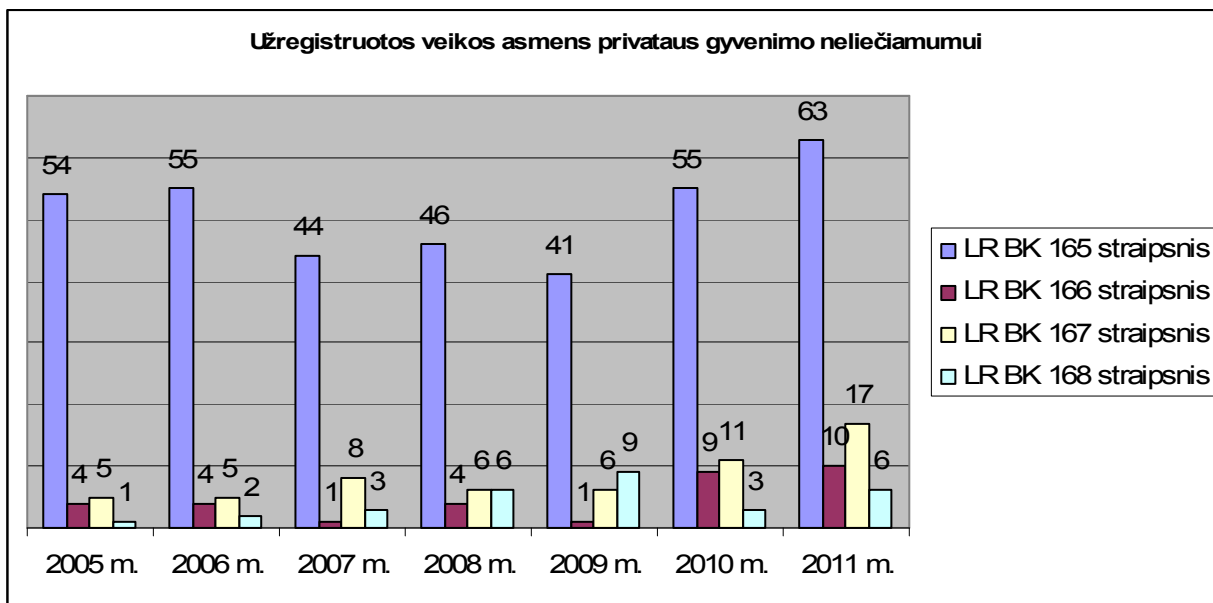
Siekiant nustatyti kaip baudžiamosios atsakomybės už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą vertina visuomenės atstovai, buvo išanalizuoti tyrimų, atliktų Lietuvoje ir kuriais buvo siekta įvertinti Lietuvos gyventojų (nukentėjusių nuo nusikaltimų ir dėl to nenukentėjusių) požiūrį į LR BK numatytų baudžiamųjų veikų pavojingumą duomenys, kurie rodo, kad daugeliu atvejų nukentėjusieji ir nenukentėjusieji panašiai įvertino įvairių nusikaltimų rūšių pavojingumą. Tačiau kai kuriais atvejais nukentėjusieji labiau pabrėžė nusikaltimų pavojingumą. Pavyzdžiui, nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui 88% nukentėjusiųjų priskyrė prie labai pavojingų ir pavojingų, o tarp nenukentėjusiųjų ši dalis siekia 79%.⁷¹ Tuo pačiu pastebėtina, kad tik 24% respondentų žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo apaugą Lietuvoje vertino gerai, tuo tarpu 26% - blogai. Likusi dalis respondentų šito įvertinti negalėjo. Tyrimų, kurių metu siekta nustatyti žmonių nuomonę apie LR BK efektyvumą ginant asmens privatų gyvenimą, atliktų magistro darbo rėmuose, rezultatai rodo, kad 64% apklaustųjų respondentų mano, jog LR BK asmens privatų gyvenimą saugo neefektyviai. Pagal šio tyrimo duomenis, 74% procentai apklaustųjų nežinotų kur reiktų kreiptis pažeidus jų privataus gyvenimo neliečiamumą.⁷² Šias sociologinių apklausų metu nustatytas tendencijas patvirtina ir statistiniai duomenys (žr. priedą Nr. 1)⁷³ apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje, rodantys, kad veikų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui skaičius Lietuvoje, nuo 2005 metų, nors ir augo, tačiau nežymiai: nuo 64 2005 metais, iki 96 2011 metais. Per 2012 metų sausio ir vasario mėnesius, buvo užfiksuoti 8 šios kategorijos veikos. Didžiąją dalį aptartojo laikotarpio nusikaltimų sudarė neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas, 2 – oje pagal dažnumą vietoje – neteisėtas susirašinėjimo, kitokių pranešimų, siuntų ar pokalbių telefonu slaptumo pažeidimas (žr. 1 paveikslą).

Ikiteisminių tyrimų, pradėtų šių veikų atžvilgiu rezultatų analizė rodo, kad iš 64 veikų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, pradėtų 2005 metais, tik 32 buvo įvertintos teisme, bylas perduodant kaltinamuoju aktu (LR BPK 220 straipsnis), užbaigiant bylą baudžiamuoju įsakymu (LR BPK 418 straipsnis), arba užbaigiant baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka (LR BPK 426 straipsnis). Likusieji tyrimai buvo užbaigti juos nutraukiant (19). 2006 metais buvo tirti 66 šios kategorijos nusikaltimai, teismui perduota 42, nutraukta 24. 2007 metais šie rodikliai atitinkamai sudarė 56, 33 ir 21, 2008 metais – 62, 33 ir 28, 2009 metais – 57, 33 ir 27, 2010 metais – 78, 57 ir 33, 2011 metais – pradėta 96, perduota teismui 53, nutraukta 44 (žr. 2 paveikslą).

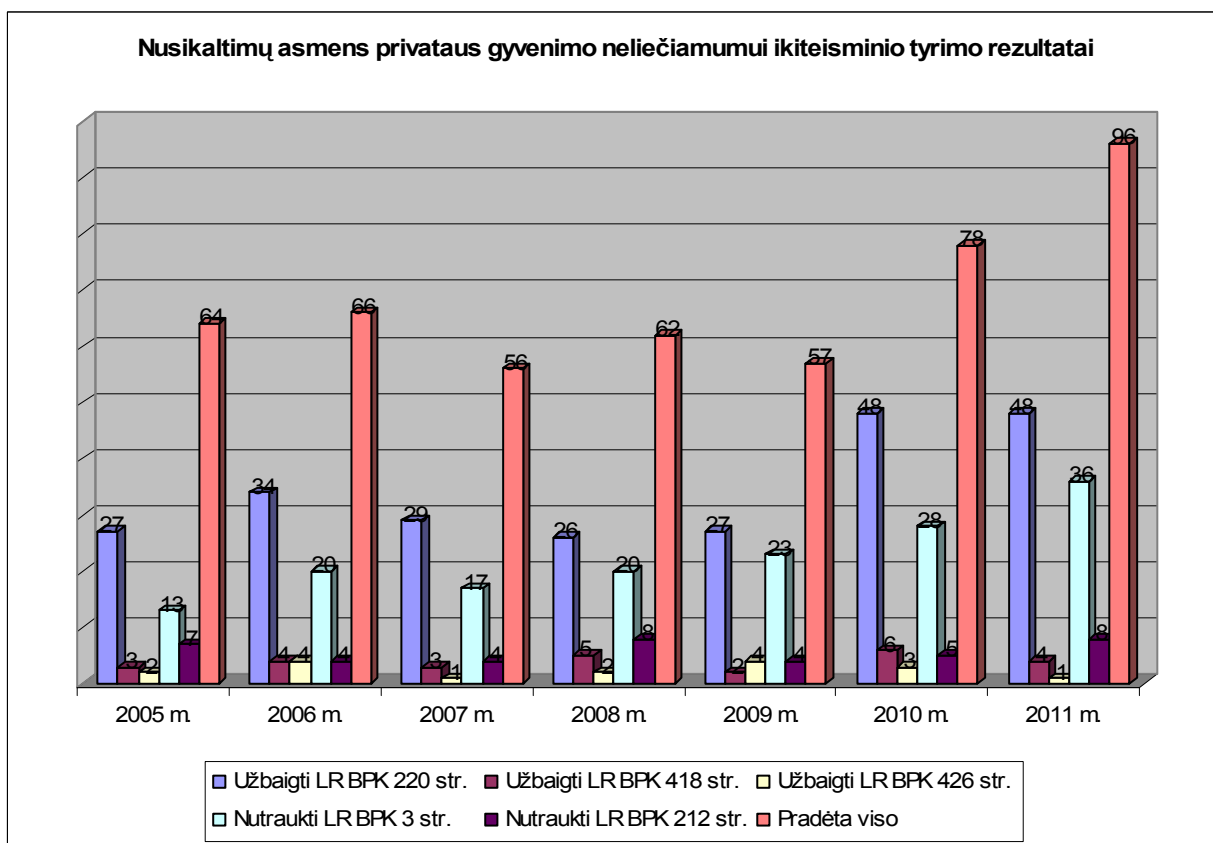
⁷¹ Dobryninas A., Gaidys Vl. Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą. – Vilnius, 2004.

⁷² Jankauskaitė I. Asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo baudžiamoji teisinė apsauga. Magistro baigiamasis darbas. – Mykolo Riomerio universitetas, Vilnius, 2008.

⁷³ Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (forma_1G) // http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=11&metai=2012&menuo=2&regionas=0&id3=1&idAta=1#Atas-1G. Prisijungimo laikas – 2012-02-28.

2 paveikslas

Pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, kad visuomenės atstovai analizuojamos kategorijos veikas vertina kaip pavojingas ar net labai pavojingas, o, tuo pačiu, baudžiamosios atsakomybės už jas numatymą – proporcinga šia priemone saugomų teisinių gėrių svarbai. Taip pat šie duomenys atskleidžia, kad respondentai kritiškai neigiamai vertina Lietuvoje egzistuojančios žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo apsaugos sistemos efektyvumą. Savo ruožtu statistiniai duomenys rodo, jog nemaža dalis pradėtų ikiteisminių tyrimų yra nutraukiama, o bylos nagrinėti teismams dažniausiai

perduodamos ne supaprastinta, o įprastine procesine tvarka – su kaltinamuoju aktu. Tai leidžia daryti prielaidą, jog šios kategorijos nusikaltimų tyrimas neretai gali būti sudėtingas ir reikalauti nemažai laiko sąnaudų.

Įstatymų leidėjo požiūrį į veikų, nukreiptų prieš žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą pavojingumą, iliustruoja LR BK nuostatų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už šios kategorijos veikas analizė. Kaip jau buvo nurodyta, galiojančiu LR BK yra kriminalizuotos veikos, nukreiptos prieš 4 asmens privataus gyvenimo neliečiamumo elementus: būsto neliečiamumą (LR BK 165 straipsnis), asmens susižinojimo neliečiamumą (LR BK 166 straipsnis), informacijos apie privatų gyvenimą rinkimą, atskleidimą ar panaudojimą (LR BK 167, 168 straipsniai). Pagal LR BK 11 straipsnio nuostatas, viso šios veikos yra nusikaltimai, priskiriamos nesunkių nusikaltimų kategorijai: nė už vieną iš analizuojamų nusikaltimų nenumatyta griežtesnė nei 3 metų laisvės atėmimo bausmė. Šios aplinkybės rodo, kad įstatymų leidėjas kiek skirtingai nei visuomenės atstovai yra linkęs vertinti šios kategorijos nusikalstamų veikų pavojingumą visuomenei. Pastebėtina ir tai, kad už visų šių nusikaltimų padarymą įstatymo leidėjas numato galimybę skirti platų spektrą alternatyvių bausmių: viešuosius darbus, baudą, laisvės apribojimą, areštą. Teigtina, kad toks plataus spektro alternatyvių bausmių už šiuos nusikaltimus numatymas ne tik sudaro galimybes teismams lengviau individualizuoti bausmę už šios kategorijos nusikaltimus, tačiau ir dar kartą patvirtina, kad įstatymų leidėjas laikosi nuoseklios pozicijos, priskiriant šiuos nusikaltimus nesunkių nusikaltimų kategorijai, kas, kaip rodo komentuoti sociologinių tyrimų duomenys, neviseškai atitinka visuomeninę opiniją šiuo klausimu.

Rašant darbą duomenų apie tyrimų, kuriais būtų siekta nustatyti, kaip esamą baudžiamąją atsakomybę už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą vertina baudžiamosios justicijos atstovai, negauta. Atsižvelgiant į tai nuspręsta analizei būtinus duomenis gauti panaudojant sociologinės apklausos metodą.

3.1. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo sociologinis tyrimas.

Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo problemų nustatymui, šiame darbe buvo pasirinktas sociologinės apklausos metodas (forma – anketa), kuris leidžia geriausiai užtikrinti analizei būtinų duomenų gavimą. Tyrimas atliktas 2012 m. sausio – vasario mėnesiais. Tyrimo objektas – baudžiamosios justicijos atstovai (specialistai) - Klaipėdos m. apylinkės prokuratūros prokurorai, bei Klaipėdos m. apylinkės teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjai. Tyrimo objektas pasirinktas atsižvelgiant į darbo autorės gyvenamąją vietą, taip pat sunkumus, su kuriais praktikoje susiduriama atliekant sociologines apklausas: žemą anketų, išsiųstų paštu ar elektroninio ryšio priemonėmis grįžtamumo procentą. Siekiant šito išvengti, nuspręsta sociologinės apklausos anketas išdalinti įteikiant asmeniškai, surenkant užpildytas anketas kitą dieną. Tai padėjo

užtikrinti visų anketų gražinimą bei leido išvengti skuboto ir dėl to netikslaus anketų užpildymo. Parenkant tyrimo objektą taip pat atsižvelgta į tai, kad nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui ikiteisminis tyrimas bei tokių ikiteisminių tyrimų kontrolė, vadovaujantis Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų⁷⁴ 59.1. punktu, atsižvelgiant į LR BPK 224 ir 225 straipsnių nuostatas, priskirta apylinkių prokuratūrų prokurorų kompetencijai, o teisminis nagrinėjimas - apylinkių teismų kompetencijai. Tyrimo dalykas – veikų, nukreiptų prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, baudžiamasis vertinimas ir kriminalizavimas. Pasirenkant ir apibrėžiant tyrimo objektą (bei, tuo pačiu, atrankinei tyrimo visumai nustatyti būtiną generalinę visumą) buvo atsižvelgta į tyrimu bei darbu siekiamus tikslus, taip pat magistro baigiamojo darbo turiniui, apimčiai bei analizės gilumui ir patikimumui keliamus reikalavimus. Tuo pačiu siekta užtikrinti, kad apsibrėžtas objektas tinkamai atspindėtų generalinę visumą, kurią, šiuo atveju, sudarytų Lietuvos Respublikos pirmosios instancijos teismuose bei apylinkių prokuratūrose dirbantys baudžiamosios justicijos specialistai. Tokiu būdu yra siekiama statistikai reikšmingo tyrimo metu gautų duomenų patikimumo, leisiančio tyrimo rezultatus ir išvadas taikyti visai generalinei visumai.

Lietuvos Respublikos prokuratūros sistemą sudaro Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra bei apygardų (5) ir miestų bei rajonų apylinkių prokuratūros (viso 51). Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, be kito, vadovauja teritorinėms prokuratūroms ir kontroliuoja jų veiklą, formuoja vienodą nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo proceso veiksmų kontrolės praktiką, formuoja vienodą valstybinio kaltinimo baudžiamosiose bylose palaikymo praktiką ir t.t.⁷⁵ Vienodos praktikos taikant įstatymų, tame tarpe ir LR BK, nuostatų svarbą apsprendžia tai, kad Lietuva priklauso vadinamosios pozityviosios, arba rašytinės (statutinės) teisės sistemos valstybėms, kuriose, dažniausiai, vienodas galiojančių įstatymų normų taikymas yra užtikrinamas vykdant administracinę kontrolę bei įgyvendinant vadinamuosius horizontalųjį ir vertikalų teisminio precedento principus.⁷⁶ Remiantis tuo daroma išvada, kad normų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už veikas, kuriomis pažeidžiamas privataus gyvenimo neliečiamumas, baudžiamojo vertinimo praktika nepriklauso nuo vietos, kurioje yra atliekamas ikiteisminis tyrimas, ar nagrinėjama baudžiamoji byla. Tuo pačiu, tyrimu patikrintina prielaida, kad nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamasis teisinis vertinimas ir požiūris į šių veikų kriminalizavimą, gali priklausyti nuo tokių aplinkybių, kaip nusikaltimo asmens privataus gyvenimo neliečiamumui pobūdis, taip pat baudžiamosios justicijos atstovo darbo specifika (prokuroras ar teisėjas).

Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūroje tyrimo atlikimo metu dirbo 36 prokurorai, kurie ir

---

⁷⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 11 d. įsakymas Nr. I-8 „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. spalio 7 d. įsakymo I-108 „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2009-01-10 Nr.3-82.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. 2003-04-22 įstatymo Nr. IX-1518 redakcija // Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1919 (2003-05-01).

⁷⁶ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 2008-11-15 redakcija // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

sudarė generalinę atliekamo tyrimo objekto visumą. Atrankinė tyrimo visuma paskaičiuota pagal formulę:

$$n = \frac{1}{V^2 + \frac{1}{N}}$$

čia: n – imties dydis;

N – generalinės visumos dydis;

V - leidžiamos imties paklaidos dydis (0,05).⁷⁷

Atitinkamai planuoto atlikti tyrimo atrankinę visumą sudarė 33 respondentai, tai apėmė visus tyrimo metu Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūroje dirbusius prokurorus, kadangi 3 iš dirbusių buvo kasmetinėse arba tikslinėse atostogose. Klaipėdos m. apylinkės teisme baudžiamąsias bylas nagrinėja 11 teisėjų, kurie laikytini sudarantys generalinę tiriamojo objekto visumą. Atrankinė visuma buvo paskaičiuota taikant aukščiau nurodytą formulę, o ją sudarė 8 teisėjai. Tokiu būdu atliktos sociologinės apklausos metu viso buvo apklausta 41 respondentas.

Atlikus apklausos metu gautų duomenų analizę buvo siekiama išsiaiškinti, kaip esamą baudžiamąją atsakomybę už asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą, šios veikos teisinės kvalifikacijos ir baudžiamumo aspektais vertina specialistai, t.y. baudžiamosios justicijos atstovai. Įgyvendinant šį tikslą siekta:

- išsiaiškinti, kaip baudžiamosios justicijos atstovai supranta privataus gyvenimo sampratą;
- išsiaiškinti, kaip baudžiamosios justicijos atstovai vertina esamas privataus gyvenimo neliečiamumo teisinės apsaugos priemones;
- nustatyti, kaip baudžiamosios justicijos atstovai vertina veikų, nukreiptų į privataus gyvenimo neliečiamumą, kriminalizavimą;
- išsiaiškinti, kaip baudžiamosios justicijos atstovai vertina bausmes už nusikaltimus privataus gyvenimo neliečiamumui;
- išsiaiškinti, kaip baudžiamosios justicijos atstovai vertina veikų, nukreiptų į privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą, kvalifikaciją bei tokių veikų tyrimą ir nagrinėjimą.

Uždaviniams įgyvendinti naudoti metodai - sociologinė apklausa (forma – anketa), apklausos būdu gautų duomenų sisteminimas ir analizė. Gautų rezultatų pateikimui - aprašomosios statistikos metodas.

Anketos respondentams buvo išdalintos asmeniškai, užpildžius – surinktos. Buvo grąžintos užpildytos 40 anketų, kas sudaro 97,6% visų išdalintų anketų. Neužpildytų anketų nebuvo. 1 anketos duomenys nevertinti pripažinus, kad anketa užpildyta netinkamai.

---

⁷⁷ Čekanaičius V., Murauskas G. Statistika ir jos taikymai 1. Vilnius, TEV, 2000. P. 19.

3.2. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo sociologinio tyrimo duomenų analizė.

Išanalizavus gautus duomenis nustatyta, kad 37,5% respondentų sudarė vyrai ir 62,5% - moterys. Tarp apklaustųjų nebuvo nė vieno respondento, kurio teisinio darbo stažas būtų mažesnis nei 2 metai. 17,5% apklaustųjų teisinio darbo stažas buvo nuo 2 iki 5 metų, 22,5% - nuo 5 iki 10 metų. Didžiausią dalį apklaustųjų sudarė respondentai, kurių teisinio darbo stažas apklausos atlikimo metu buvo daugiau nei 10 metų - 60%.

Apklausos rezultatų analizė parodė, kad 52,5% respondentų nuomone, asmens privataus gyvenimo samprata apima tokią informaciją apie asmenį, jo šeimą, draugus, kurią saugo teisės normos. Tokią poziciją išdėstė 46,9% apklaustųjų prokurorų ir 75% apklaustųjų teisėjų. 30% respondentų nuomone, asmens privatus gyvenimas apima bet kokią informaciją apie asmenį, jo šeimą, draugus. Tokios pozicijos laikėsi 31,3% prokurorų ir 25% teisėjų. 10% apklaustųjų išreiškė nuomonę, kad asmens privataus gyvenimo samprata apima tik svarbią pačiam asmeniui informaciją apie jį, jo šeimą, draugus. Tiek pat respondentų mano, kad asmens privataus gyvenimas apima tik tokią informaciją apie asmenį, jo šeimą, draugus, kurią šis asmuo saugo pats. 7,5% respondentų suformulavo savarankišką asmens privataus gyvenimo sampratą, nurodydami, kad į ją turėtų patekti „konfidenciali informacija apie asmenį, jo šeimą ir draugus, net jei tas asmuo yra „viešas“ ir kai tokios informacijos rinkimas neturi viešojo intereso požymių“, „asmens privataus gyvenimo sfera, neatsiejama nuo jo, kaip individo, orios egzistencijos socialinėje aplinkoje“, bei „privati informacija apie privatų gyvenimą“. Visais atvejais atskirąją nuomonę dėl asmens privataus gyvenimo sampratos turinio reiškė respondentai, dirbantys prokuratūroje. Tik 2,5% (1 apklaustasis) respondentų nuomone, asmens privataus gyvenimo samprata apima bet kokią informaciją apie asmenį.

Gauti duomenys, rodo, jog baudžiamosios justicijos atstovai nevienodai vertina privataus gyvenimo sampratos turinį. Šie rezultatai, autorės nuomone, objektyviai atspindi šiame darbe išdėstytą aplinkybę, jog Lietuvos teisėje formaliai ir aiškiai apibrėžtos privataus gyvenimo sampratos nėra. Kaip jau buvo kalbėta, nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje ši žmogaus teisė yra priskiriama prigimtinių teisių kategorijai ir plačiausiajį savo prasme suvokiama kaip asmens privataus gyvenimo sfera, neatsiejama nuo jo, kaip individo, orios egzistencijos socialinėje aplinkoje. Detalesnis šios sampratos apibrėžimas sietinas su nacionalinių teismų, visų pirma Konstitucinio⁷⁸ bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika.⁷⁹ Tuo pačiu gautieji rezultatai atskleidžia, jog baudžiamosios justicijos atstovai dažniausiai yra linkę šios teisės turinį bei jos saugomumą sieti su asmenine bei aiškiai išreikšta, formalia įstatymine apsauga, t.y. vertinant ją siauriau, nei tai daro dalis egzistuojančių

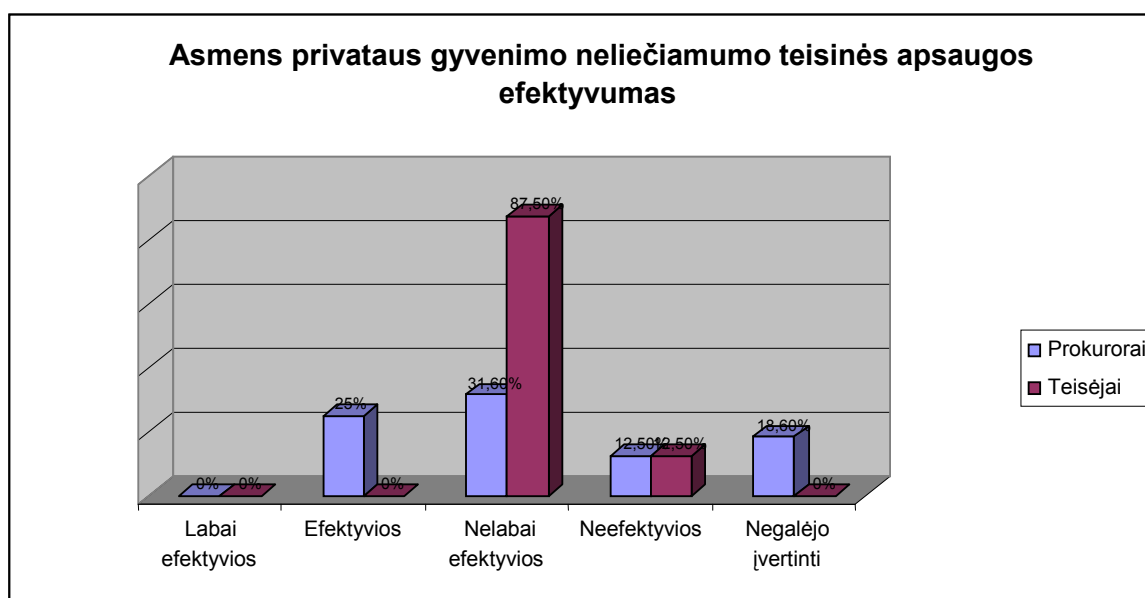
⁷⁸ LR Konstitucinio teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁷⁹ 2007-11-13 LAT nutartis byloje Nr. 3K-3-488/2007, 2006-11-06 LAT nutartis byloje Nr. 3K-3-569/2006.

doktrininį nuostatų. Vadovautis pastarosiomis ir asmens privataus gyvenimo turinį aiškinti per neapibrėžtą informacijos apie asmenį ratą, yra linkusi tik nedidelė dalis šios kategorijos respondentų.

Respondentų nuomonės dėl Lietuvoje galiojančių asmens privataus gyvenimo apsaugos teisinių priemonių efektyvumo duomenų analizė parodė, kad nė vienas iš apklaustųjų jų nevertina kaip labai efektyvių. Efektyviomis jas įvardino 25% respondentų. Visais atvejais tokią nuomonę išreiškė respondentai prokurorai. 47,5% respondentų esamas asmens privataus gyvenimo apsaugos priemonės įvertino kaip nelabai efektyvias. Tokios nuomonės laikėsi 31,6% apklaustų prokurorų ir 87,5% apklaustų respondentų teisėjų. 12,5% respondentų nurodė manantys, kad veikiančios privataus gyvenimo apsaugos teisinės priemonės yra neefektyvios (12,5% prokurorų ir 12,5% teisėjų) ir 15% respondentų (18,6% prokurorų) šito įvertinti negalėjo (žr. 3 paveikslą).

3 paveikslas

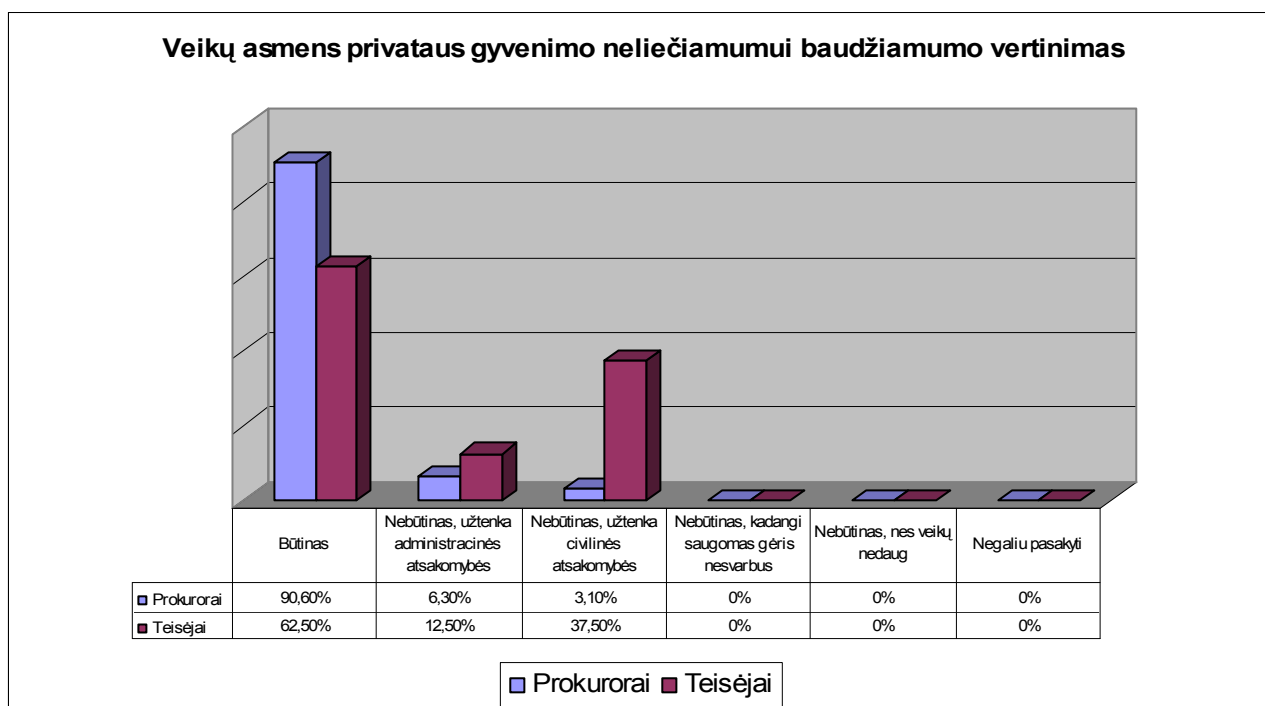

Šie apklausos rezultatai rodo, kad kriminalinės justicijos atstovai, lyginant juos su respondентаis, neturinčiais teisinio išsilavinimo ir nedarbančių kriminalinės justicijos sferoje, yra kiek dažniau linkę teigiamai vertinti egzistuojančią šalyje asmens privataus gyvenimo apsaugos sistemos efektyvumą. Vis tik, pakankamai žymios respondentų, kurių darbas, be kito, yra susijęs ir su įstatymais garantuotų žmogaus teisių, tame tarpe – asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės užtikrinimu, dalies išsakytos abejonės dėl esamų privataus gyvenimo apsaugos priemonių efektyvumo, leidžia teigti, kad šios teisės apsaugos sistema nepateisina tiek plačiosios visuomenės, tiek ir kriminalinės justicijos atstovų lūkesčių.

Vertindami veiksmų, nukreiptų prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą baudžiamumą (kriminalizavimą), didžioji dauguma respondentų, t.y. 85% išdėstė poziciją, kad baudžiamosios atsakomybės už tokias veikas numatymas yra būtinas, kadangi yra nukreiptas apsaugoti žmogui ir visuomenei ypatingai svarbų gėrį. Tokios pozicijos laikėsi 90,6% apklaustų respondentų prokurorų ir 62,5% respondentų teisėjų. 17,5% respondentų nuomone, baudžiamosios atsakomybės už tokias veikas

numatymas yra nebūtinai, kadangi už jas pakanka įstatymuose numatytos administracinės arba civilinės atsakomybės. Tokios nuostatos laikėsi 9,4% apklaustų prokurorų ir 50% apklaustų respondentų teisėjų (žr. 5 paveikslą).

4 paveikslas

Šie apklausos rezultatai leidžia teigti, jog tiek įstatymų leidėjo, tiek visuomenės atstovų, tiek ir kriminalinės justicijos atstovų nuomonė dėl asmens privataus gyvenimo neliečiamumo, kaip teisinio gėrio žmogui ir visuomenei, svarbos, bei veikų, nukreiptų į šį teisinį gėrį baudžiamumo (kriminalizavimo) būtinumo, sutampa, o asmens privataus gyvenimo neliečiamumo gynybą baudžiamosios teisės priemonėmis pateisina ir laiko pagrįsta visos visuomenės grupės.

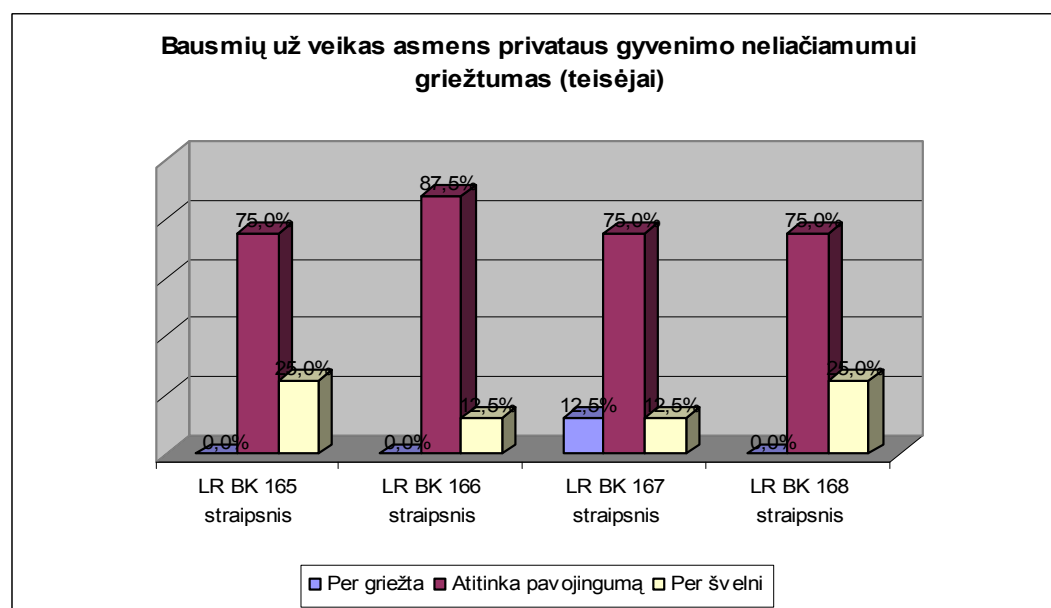
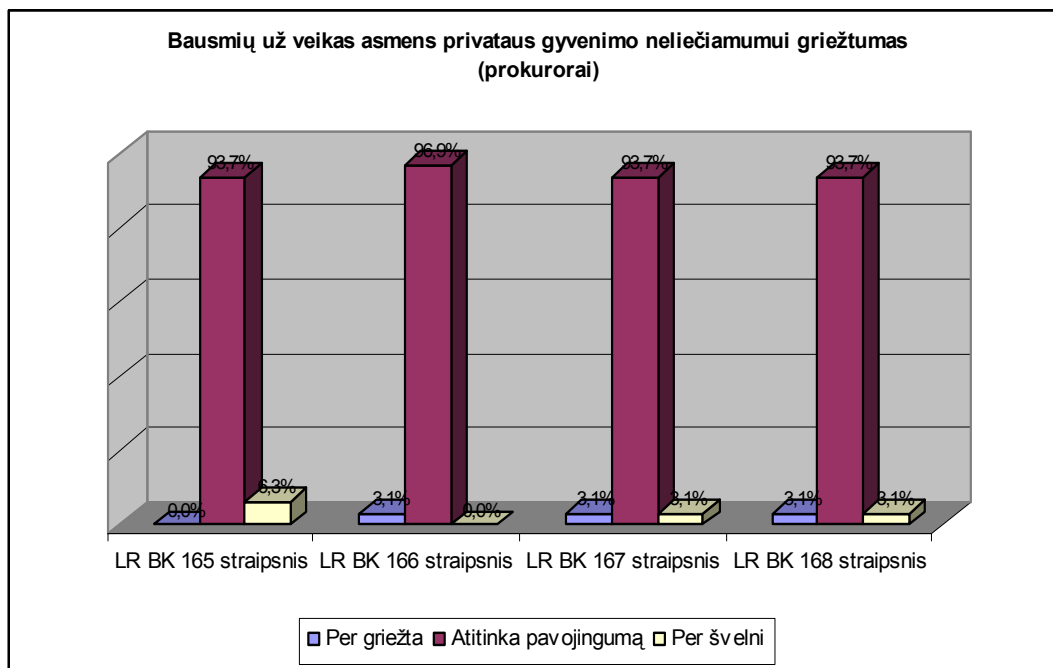
Tyrimo metu gauti duomenys rodo, kad dažnai tirti ar kontroliuoti tiriant bylas dėl nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, tenka tik 2,5% apklaustų respondentų. Likusi dalis apklaustųjų nurodė, jog tirti, kontroliuoti tiriant ar nagrinėti šias bylas tenka retai, arba visiškai neteko. Detalizuojant šią analizę paaiškėjo, kad susidurti profesinėje veikloje su veikomis dėl neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimo (LR BK 165 straipsnis), neteko 43,7% apklaustų prokurorų ir 12,5% apklaustų teisėjų. Tirti šią nusikalstamą veiką retai tenka 56,3% prokurorų ir 87,5% teisėjų. Tirti, kontroliuoti ar nagrinėti bylas, kuriose asmenys kaltinami asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimus, neteko 78,1% prokurorų ir 62,5% teisėjų, teko retai – 21,9% prokurorų ir 37,5% teisėjų. Su nusikaltimais dėl neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo, teigė niekada nesusidūrė 59,4% apklaustų prokurorų ir 62,5% respondentų teisėjų, retai – 37,5% prokurorų ir 37,5% teisėjų. Nusikaltimų dėl neteisėto informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimo ir panaudojimo netyrė ir jų tyrimo nekontroliavo 71,9% apklaustų prokurorų ir 71,8% teisėjų, retai - 25% prokurorų ir tokia pat dalis teisėjų.

Šie apklausos rezultatai iš esmės patvirtina duomenis, gautus atlikus statistinių duomenų apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje, analizę ir rodo, kad nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui skaičius Lietuvoje nėra didelis, nors ir turi tendenciją nežymiai augti. Tokios tendencijos laikytinos pozityviomis, su sąlyga, kad apibendrinami ir pateikiami statistiniai duomenys neturi didelių paklaidų ar iškraipymų, galimų atsirasti dėl nusikaltimų daugėtų kvalifikavimo, ar statistinių duomenų pateikiamų tvarkytojui reikalavimų ypatumų. Darytina prielaida, kad santykinai nedidelį šios kategorijos nusikaltimų skaičių gali įtakoti ir Lietuvos teisėje įtvirtinti civilinės bei administracinės atsakomybės už panašias veikas, institutai.

Analizuojant respondentų išsakytą nuomonę dėl bausmių, numatytų LR BK už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, griežtumą, nustatyta, jog didžioji dalis abiejų grupių respondentų mano, jog kodekso numatomos sankcijos už šias veikas atitinka jų pavojingumą. Taip nuomonės, kad bausmės už neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą (LR BK 165 straipsnis), atitinka šios veikos pavojingumą, laikėsi 93,7% respondentų prokurorų ir 75% respondentų teisėjų. Kalbant apie susižinojimo neliečiamumo pažeidimą (LR BK 166 straipsnis), tokios nuomonės laikėsi 96,9% prokurorų ir 87,5% respondentų teisėjų. Bausmes už neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą (LR BK 167 straipsnis), kaip atitinkančias šios veikos pavojingumą, įvardino 93,7% prokurorų ir 75% apklaustų teisėjų. Toks pat šių dviejų grupių respondentų kiekis, kaip atitinkančias veikos pavojingumą, įvardino bausmes už neteisėtą informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimą ir panaudojimą (LR BK 168 straipsnis).

Tik 6,25% apklaustų prokurorų mano, jog sankcijos, numatytos už asmens būsto neliečiamumo pažeidimą, yra per švelnios. Taip manančių teisėjų grupė sudarė 25%. Bausmes už asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą per švelniomis įvardino tik 12,5% apklaustų respondentų teisėjų. Per švelniomis bausmes už neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą, įvardino 3,1% respondentų prokurorų ir 12,5% respondentų teisėjų. Per švelniomis sankcijas už neteisėtą informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą įvardino 3,1% prokurorų ir 25% teisėjų.

Nežymi dalis respondentų išsakė nuomonę, jog sankcijos, numatytos už šios kategorijos nusikaltimus yra per griežtos. 12,5% respondentų teisėjų nuomone, per griežtos sankcijos yra numatytos už neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą, o 3,1% respondentų prokurorų išdėstė nuomonę, kad per griežtos sankcijos yra numatytos už asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą, neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą ir neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą (žr. 5 paveikslą).

Šie tyrimo metu gauti duomenys leidžia daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas ir kriminalinės justicijos atstovai iš esmės vienodai vertina veikų, nukreiptų į asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą pavojingumą sankcijų už šias veikas griežtumo požiūriu. Nežymūs šio vertinimo skirtumai tarp tirtų respondentų grupių gali būti paaiškinami atliekamo darbo specifikos ir funkcijų skirtumais.

Analizuojant, kaip respondentai vertina LR BK aprašytų, aptariamų nusikalstamų veikų sudėčių požymių aiškumą, buvo nustatyta, kad didžioji dalis apklaustų kriminalinės justicijos atstovų baudžiamajame įstatyme naudojamą šių nusikalstamų veikų sudėties (subjektyviųjų ir objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių) aprašymą įvertino kaip aiškų ir, sąlyginai, nedidelė dalis – kaip

neaiškų, ar iš dalies neaiškų (atsakymų grupės „Aiškūs objektyvieji veikų požymiai“, „Aiškūs subjektyvieji veikų požymiai“). Analizuojant pastarąsias tendencijas detaliau, nustatyta, kad 9,4% apklaustų prokurorų aiškiais įvardina tik objektyviuosius neteisėto asmens būsto neliečiamumo pažeidimo sudėties požymius, 15,6% - objektyviuosius neteisėto asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo sudėties požymius, 3,1% - objektyviuosius neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą sudėties požymius ir 6,3% - objektyviuosius neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą sudėties požymius. Respondentų teisėjų grupėje šie skaičiai atitinkamai sudarė 25% (LR BK 165 straipsnio sudėtis), 25% (LR BK 166 straipsnio sudėtis), 12,5% (LR BK 167 straipsnio sudėtis) ir 25% (LR BK 168 straipsnio sudėtis).

25% respondentų teisėjų, kaip neaiškia įvardino neteisėtos informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimo sudėtį (LR BK 167 straipsnis). Tarp respondentų prokurorų ši dalis sudarė 18,7%. Neaiškumus respondentams prokurorams taip pat kelia neteisėto informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo sudėtis (LR BK 168 straipsnis). Tokią nuomonę išsakė 12,5% respondentų, bei neteisėtas asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas 3,1% (arba 1 respondentas).

Apibendrinant pastaruosius rezultatus, darytina išvada, kad ne visi nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui sudėčių požymių elementai, baudžiamosios justicijos atstovų vertinimu, LR BK formuluojami pakankami aiškiai. Kadangi tyrimo metu nebuvo siekta nustatyti, kurie iš objektyviųjų ir kurie iš subjektyviųjų veikų sudėčių požymių elementų sukelia daugiausiai neaiškumų kvalifikuojant veikas, darytina prielaida, kad tai visų pirmą liečia tokius objektyviosios pusės požymių elementus, kaip objektas (pavyzdžiui, būsto samprata laikinojo apsistojimo vietos atveju, arba gyvenamosios ir darbo vietos sutapimo atveju, privataus asmens gyvenimo samprata, ypač viešojo asmens atveju ir pan.), veikos, kuriomis nusikaltimas padaromas (pavyzdžiui atskyrimas neteisėto elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos fiksavimo, stebėjimo, perėmimo kai tai daroma panaudojant šiuolaikinius įrenginius) ir pan.

Apklauskos rezultatų analizė taip pat parodė, kad didžioji dalis respondentų, analizuojamos kategorijos nusikaltimų teisinę kvalifikaciją, tyrimą, tyrimo kontrolę ir nagrinėjimą teisme įvardino esant dažniau sudėtinga, nei nesudėtinga. Detali atsakymų į šį klausimą analizė parodė, kad neteisėto asmens būsto neliečiamumo veikos kvalifikaciją, tyrimą bei nagrinėjimą sudėtingu laiko 6,25% respondentų prokurorų ir 12,5% respondentų teisėjų, neteisėto asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo – atitinkamai 18,8% prokurorų ir 12,5% teisėjų. Tokios pat šių dviejų grupių respondentų proporcijos nustatytos ir kalbant apie neteisėto informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimo, bei neteisėto informacijos apie asmens privatą gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo kvalifikaciją, tyrimą ir nagrinėjimą (18,8% ir 12,5%).

Neteisėto asmens būsto neliečiamumo veikos kvalifikaciją, tyrimą bei nagrinėjimą dažniau sudėtingu, nei nesudėtingu laiko 28,1% respondentų prokurorų ir 37,5% respondentų teisėjų, neteisėto asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo – atitinkamai 40,6% prokurorų ir 50% teisėjų. Neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo, kvalifikaciją, tyrimas ir nagrinėjimas dažniau sudėtingu, nei nesudėtingu atrodo 46,9% prokurorų ir 50% teisėjų, o neteisėto informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimo ar panaudojimo - 50% respondentų prokurorų ir 62,5% respondentų teisėjų.

Nusikaltimo, numatyto LR BK 165 straipsnyje kvalifikaciją, tyrimą ir nagrinėjimą teisme dažniau nesudėtingais, nei sudėtingais nurodė 25% prokurorų ir 37,5% teisėjų, numatyto LR BK 166 straipsnyje – 21,9% respondentų prokurorų ir 37,5% respondentų teisėjų, numatyto LR BK 167 straipsnyje – 18,8% prokurorų ir 37,5% teisėjų, o numatyto LR BK 168 straipsnyje – 15,6% prokurorų ir 12,5% teisėjų.

Neteisėtai asmens būsto neliečiamumą pažeidžiančių veikų kvalifikaciją, tyrimą ir nagrinėjimą teisme nesudėtingais laikė 31,25% prokurorų ir 12,5% teisėjų, neteisėtą asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą – 9,4% prokurorų, neteisėtą informacijos apie asmens privatų gyvenimą rinkimą – 6,25% respondentų prokurorų, neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimą ar panaudojimą, atitinkamai 6,25% respondentų prokurorų ir 12% respondentų teisėjų.

Gauti rezultatai atskleidžia, kad nepaisant analizuojamų nusikalstamų veikų nesunkumo baudžiamojo įstatymo prasme, jų tyrimas (tyrimo kontrolė) ir nagrinėjimas teisme, abiejų baudžiamosios justicijos atstovų grupių atstovų vertinimu, yra pakankamai sudėtingi.

Tyrimo metu taip pat siekta nustatyti, kokios priežastys, respondentų nuomone, sąlygoja tiriamos kategorijos veikų kvalifikacijos, tyrimo ar nagrinėjimo teisme sunkumus.

Gauti rezultatai parodė, jog 9,4% prokurorų sunkumus, susijusius su šios kategorijos nusikaltimų kvalifikavimu, tyrimu (kontrolė) ir nagrinėjimu teisme, sieja su nagrinėjamų veikų sudėčių objektyviųjų požymių turinio neaiškumais. 21,9% prokurorų ir 50% apklaustų teisėjų mano, kad šiuos sunkumus sukelia subjektyviųjų veikų požymių turinio neaiškumai. 40,6% respondentų prokurorų ir 37,5% respondentų teisėjų nuomone, minėtieji sunkumai yra sąlygoti objektyviųjų veikos požymių, o 43,8% respondentų prokurorų ir 50% respondentų teisėjų – subjektyviųjų veikos požymių įrodinėjimo sudėtingumo.

37,5% apklaustų prokurorų išsakė nuomonę, jog analizuojamų veikų kvalifikacijos, tyrimo (kontrolės), bei nagrinėjimo teisme sunkumai kyla dėl baudžiamosios atsakomybės už šias veikas konkurencijos su administracine atsakomybe, o 34,4% prokurorų ir 37,5% teisėjų nuomone – dėl atsakomybės už šias veikas konkurencijos su atsakomybe, kylančia pagal įstatymus iš civilinio delikto.

Šie rezultatai patvirtina aukščiau aptartuosius dėl nusikalstamų veikų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui sudėčių vertinimo ir šios kategorijos nusikaltimų baudžiamojo teisinio kvalifikavimo taip pat tyrimo ir nagrinėjimo teisme ypatumų ir atskleidžia, jog dažniausiai įgyvendinant baudžiamąją atsakomybę už tiriamos kategorijos nusikaltimus praktikoje yra susiduriama su atsakomybės už tokias veikas konkurencijos, bei veikų kvalifikacijos problemomis. Įvardinta kaltės įrodinėjimo problema apklausos metu nedetalizuota, tačiau darytina prielaida, jog ji gali būti siejama su 2 aspektais: techniniu bei teisinės kvalifikacijos. Techninis visų pirma sietinas su duomenų, pagrindžiančių privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą atvejais, kai tai yra padaroma naudojant sudėtingas technines priemones (pvz. asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimo, arba neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo atvejais išilaužiant į kompiuterį per atstumą), gavimu bei vertinimu. Teisinės kvalifikacijos aspektas tampa svarbiu per jo santykį su nusikalstamos veikos požymių buvimu įrodinėjimu. Atvejais, kai objektyvieji ar subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai nėra aiškūs, sunku apibrėžti kokie duomenys yra būtini jų buvimui pagrįsti (įrodyti).

3.3. Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamumo vertinimo problemos.

Gautų tyrimų metu duomenų pagrindu nustatytas nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamojo vertinimo problemas galima sąlyginai skirstyti į 3 grupes. Pirmąją sudaro problemos, susijusios su šių nusikalstamų veikų sudėčių požymių elementų vertinimu teorijoje ir praktikoje, antrąją – baudžiamosios atsakomybės už veikas asmens privataus gyvenimo neliečiamumui atskyrimo nuo administracinės atsakomybės bei atsakomybės už civilinį deliktą. Trečiajai grupei priskirtinos problemos, susijusios su baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui įgyvendinimo efektyvumu.

Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui sudėčių analizė, taip pat atliktos sociologinės apklausos duomenys parodė, jog ne visi šios kategorijos nusikalstamų veikų sudėčių požymių elementai yra aiškiai suvokiami ir lengvai taikomi praktikoje. Teigtina, kad dažniausiai neaiškumus kelia dalies veikų objektyviųjų požymių elementų turinys. Tokio neaiškumo pavyzdžiu galėtų pasitarnauti neteisėto susižinojimo neliečiamumo pažeidimo (LR BK 166 straipsnis) sudėties objektyvusis požymis „stebėti“, kaip jau buvo nurodyta šiame darbe, gali būti sunkiai atskiriamas nuo kitų dviejų objektyviųjų požymių – „fiksuoti“ bei „perimti“. Teigtina, jog nepaisant pakankamai išsamios doktrininės bei teisminės sąvokos „privati informacija“ interpretacijos, tam tikrais atvejais informacijos priskyrimas šiai kategorijai taip pat gali sukelti sunkumus. Ypatingai tai pasakytina apie informaciją, liečiančią viešuosius (politikai, valstybės pareigūnai), arba pastarajai kategorijai artimus asmenis (visuomenei gerai žinomi, pramogų ar verslo sričių atstovai).

Antrosios kategorijos problematikai šiame darbe didesnis dėmesys nebuvo skiriamas (tai nebuvo pateikiamo darbo uždavinys), tačiau sociologinės apklausos rezultatai parodė, jog tokia problema gali egzistuoti. Galima daryti prielaidą, jog jos buvimą netiesiogiai patvirtina ir pateikti kriminalinės statistikos rezultatai, rodantys abejones keliantį žemą šios kategorijos nusikalstamų veikų skaitlingumą, bei visuomenės apklausų rezultatai, rodantys, kad žmonės su šios kategorijos nusikaltimais susiduria pakankamai dažnai. Šių duomenų tarpusavio nesutapimas leidžia daryti prielaidą, jog už nemažą dalį veikų, nukreiptų prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, yra taikomos ne baudžiamosios, o administracinės ar civilinės atsakomybės priemonės. Nustatyti, ar visais atvejais tai daroma pagrįstai, būtina atlikti papildomus tyrimus, analizei pasitelkiant administracinės atsakomybės bei civilinių ieškinių bylas bei jų nagrinėjimo rezultatų statistinius duomenis.

Trečiosios grupės problemos buvimą patvirtina darbe aptarti ankstesnių sociologinių tyrimų, bei rašant šį darbą atliktos sociologinės apklausos rezultatai, rodantys, jog nepaisant Lietuvoje esančios atsakomybės už privataus gyvenimo neliečiamumą pažeidimą rūšių įvairovės bei bausmių diferenciacijos, tiek visuomenės, tiek ir baudžiamosios justicijos atstovų vertinimu, šalyje galiojanti asmens privataus gyvenimo teisinės apsaugos sistema nevertinama kaip pakankamai efektyvi.

Pabaiga

Baigiamasis magistro darbas Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamasis teisinis vertinimas. Darbas išdėstytas trijuose skyriuose bei juos sudarančiuose 9 poskyriuose.

Pateiktu darbu norėta išanalizuoti Lietuvos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose numatytų nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui sudėtis, atblokuojant baudžiamosios ir kitų rūšių atsakomybės už padarytas veikas taikymą, iširti skirtingų kategorijų visuomenės atstovų požiūrį į šių veikų baudžiamumą (kriminalizavimą). Siekiant pastarojo tikslo darbe buvo išanalizuota asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės samprata, šios teisės turinys bei apsaugos teisinės priemonės (garantijos), aptarti asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisės ribojimo atvejai, atlikta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso numatytos baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui analizė bei teisinis vertinimas, iširta, kaip veikų, kuriomis pažeidžiamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumas, kriminalinių baudžiamumą vertina įstatymų leidėjas, baudžiamosios justicijos bei visuomenės atstovai. Darbe taip pat pasiūlytos priemonės efektyvesnei asmenų privataus gyvenimo apsaugai užtikrinti bei baudžiamajai atsakomybei už šios teisės pažeidimus tinkamai taikyti.

Darbe pasirinkti tyrimo metodai - literatūros šaltinių ir teisės norminių aktų analizė, lyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė, sociologinis tyrimas (forma – anketinė apklausa), duomenų sisteminimas bei apibendrinimas, matematinė ir aprašomoji statistikos vertintini kaip pakankami ir adekvatūs, kadangi leido įgyvendinti visus darbe išsikeltus uždavinius ir pasiekti darbo tikslą.

Darbo privalumai:

1. Darbo temos bei analizuotos problemos naujumas, aktualumas, palyginti nedidelis iširtumas ir pastarųjų požymių sąlygotas tyrimo bei analizės savalaikiškumas.

2. Taikytų darbe tyrimo metodų įvairovė. Pasirinkti skirtingi mokslinio tyrimo metodai leido gauti skirtingus, analizei būtinus duomenis, juos tinkamai apdoroti bei apibendrinti, taip pat atvaizduoti. Tai leido užtikrinti didesnę gautų duomenų patikimumą, maksimaliai efektyviai įgyvendinti išsikeltus uždavinius bei padaryti pagrįstas tyrimo duomenimis išvadas.

3. Taikyta atrankinės respondentų visumos dydžio nustatymo metodika, leidusi suformuoti atrankinę visumą maksimaliai atitinkančią generalinę bei pagrįstai teigti, kad tyrimo metu gauti rezultatai gali būti taikomi pastarajai apibūdinti.

4. Išsami, pakankamai didelės apimties teorinės medžiagos analizė, leidusi atskleisti teorijoje ir praktikoje egzistuojančią asmens privataus gyvenimo, jo neliečiamumo, bei šios teisės garantijomis, tame tarpe – baudžiamosiomis teisinėmis, šių teisių santykį su žmogaus teisėmis bei jų apsauga teorijoje bei taikant praktikoje, problemas, su kuriomis dažniausiai susiduriama taikant baudžiamąją atsakomybę už šios kategorijos nusikalstamas veikas.

Darbo trūkumai:

1. Nepakankamai didele apimtimi taikytas teismų procesinių sprendimų analizės metodas. Taikant pastarąjį didesne apimtimi, būtų galima nustatyti nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamosios teisinės kvalifikacijos, baudžiamosios atsakomybės taikymo bei bausmių už tokios kategorijos nusikaltimus taikymo praktiką Lietuvos teismuose ir tokiu būdu labiau pagrįsti kai kurias išvadas bei probleminius aspektus, nustatytus surinktų duomenų pagalba.

2. Atrankinės visumos formavimo geografinis apibrėžtumas. Tyrimui pasirinkti tik Klaipėdos miesto apylinkės prokuratūros prokurorai bei Klaipėdos miesto apylinkės teismo teisėjai dėl motyvų, nurodytų tiriamojoje darbo dalyje, gali būti laikomi tyrimo objektais, bent iš dalies tinkamai reprezentuojančiais visą Lietuvos prokuratūros bei teismų sistemą. Tačiau tokia išvada, detalesnio tyrimo metu, gali pasirodyti nepagrįsta, kadangi galima daryti prielaidą, kad teisės normų taikymas praktikoje, tam tikrose teritoriniuose prokuratūros struktūriniuose padaliniuose, bei teismuose, gali skirtis ir dėl to tyrimo metu gauti rezultatai ne visais atvejais gali būti taikomi generalinei tiriamojo objekto visumai.

Pastarieji darbo trūkumai gali būti pašalinti organizuojant ir atliekant tolimesnius kompleksinius tyrimus, kurių tikslu būtų nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui tyrimo, baudžiamosios teisinės kvalifikacijos Lietuvos Respublikos prokuratūros padaliniuose bei nagrinėjimo teismuose praktika. Įdomia gilesnei analizei taip pat būtų tokie tirtos problemos analizės aspektai, kaip nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui suvokimo ir vertinimo visuomenėje teoriniai ir praktiniai aspektai, galintys nuosekliai papildyti jau atliktų tyrimų metu gautus duomenis bei padarytas išvadas, tokiu būdu išplečiant tiriamos problemos analizės apimtį bei gilumą.

Darbo metu gauti rezultatai visų pirma panaudotini nustatytiems įstatyminio atsakomybės už veikas, nukreiptas prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, bei šios teisės įstatyminės apsaugos reglamentavimo trūkumams pašalinti, taip pat priemonėms, skirtoms vieningai baudžiamosios atsakomybės normų taikymo praktikai prokuratūroje ir teismuose formuoti sukurti ir įgyvendinti.

Išvados

1. Teisės teorijoje ir praktikoje yra pateikiama keletas privataus gyvenimo sampratos koncepcijų. Atskleidžiant šios sąvokos turinį, būtina atsižvelgti į kelis aspektus. Pirma, teisė į privatų gyvenimą šiuolaikinės teisės doktrinoje yra suprantama kaip prigimtinė žmogaus teisė. Antra, ją apibrėžiant būtina atsižvelgti į jos turinio detalizavimą, išdėstomą skirtinguose teisės aktuose, Konstitucinėje doktrinoje, teismų praktikoje. Šių šaltinių analizė leidžia daryti išvadą, kad asmens privataus gyvenimo sfera yra neatsiejama nuo jo, kaip individo, orios egzistencijos visuomeninėje aplinkoje. Atsižvelgiant į tai teigtina, jog konstatuojant ar tam tikra informacija apima privatų asmens gyvenimą ar ne, būtina atsižvelgti į tai, kad tokia informacija turi būti neatsiejama nuo asmens prigimties. Įvertinus į Konstitucijos, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.23 straipsnio bei Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXIV skyriaus nuostatas galima teigti, kad asmens privatus gyvenimas apima asmens būsto, susirašinėjimo ar kitokio susižinojimo, siuntų ir pokalbių telefonu slaptumo, privačios teritorijos bei asmens neliečiamumą. Šios teisės prigimtis ir svarba suponuoja ir būtinumą siekti maksimaliai efektyvios jos apsaugos. Šis tikslas, be kito, įgyvendinamas atsakomybę už veikas, nukreiptas prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, numatant skirtingų teisės šakų normomis (baudžiamosios, administracinės, civilinės), tokiu būdu šią atsakomybę diferencijuojant ir sudarant galimybes parinkti tinkamiausią poveikio priemonę už šios kategorijos veikas.

2. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisė, nepriklausomai nuo jos prigimties, nėra absoliuti. Atsižvelgiant į šios teisės svarbą, galimybės ją riboti visų pirma yra numatomos Konstitucijoje, visų pirma nustatant tokio ribojimo teisėtumo kriterijus bei griežtai reglamentuojant tokios procedūros atlikimo tvarką bei vykdymo kontrolę. Konstitucijos bei Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normų analizė rodo, kad šios teisės ribojimas visais atvejais yra siejamas su būtinumu apsaugoti kitus, ne mažiau svarbius, asmeniui ir visai visuomenei svarbius gėrius (valstybės teritorinį vientisumą ir tvarką, asmens ir visuomenės saugumą ir pan.).

3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso numatytos baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui analizė rodo, kad baudžiamosios teisės normomis yra saugomi visi šiuolaikinėje teisės doktrinoje bei praktikoje išskiriami ir aptariami asmens privataus gyvenimo sampratos turinio elementai: būsto neliečiamumas, susižinojimo neliečiamumas, informacija apie privatų asmens gyvenimą. Baudžiamajame kodekse formuluojamos nusikaltimų prieš šiuos dalykus sudėty, kaip rodo tyrimas, baudžiamosios justicijos atstovams dažniausiai yra suprantamas, išskyrus išimtis, susijusias su šių veikų padarymo objektyviųjų požymių vertinimu ir atskyrimu, taip pat šios kategorijos nusikaltimų tyrimu kaltės įrodinėjimo aspektu.

4. Atlikto sociologinio tyrimo rezultatai esminio skirtumo tarp įstatymų leidėjo išreiškiamo, bei kriminalinės justicijos atstovų ir visuomenės išsakomo veikų, nukreiptų pažeisti asmens privataus

gyvenimo neliečiamumą, baudžiamumo (kriminalizavimo) vertinimo, neparodė. Šie rezultatai patvirtina vienodą visoms visuomenės grupėms asmens privataus gyvenimo neliečiamumo, kaip teisinio gėrio, ir jo svarbos suvokimą, bei pritarimą baudžiamosios atsakomybės už veikų, nukreiptų prieš šį teisinį gėrį, taikymui. Gauti duomenys taip pat parodė baudžiamosios justicijos atstovų pritarimą numatytoms už nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui sankcijoms bei jų griežtumui.

Rekomendacijos

Darbo rengimo metu surinkti ir apibendrinti kriminalinės statistikos bei sociologinės apklausos duomenys rodo ganėtinai skeptišką tiek visuomenės, tiek ir baudžiamosios justicijos atstovų požiūrį į šalyje veikiančių asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisinių apsaugos priemonių efektyvumą. Šį požiūrį netiesiogiai patvirtina ir kriminalinės statistikos duomenys, rodantys, kad šios kategorijos nusikaltimų dalis bendrame nusikaltimų, padaromų šalyje skaičiuje yra labai nežymi. Lyginant šiuos duomenis su visuomenės atstovų apklausų metu išsakoma pozicija⁸⁰, kyla abejonės, ar statistiniai duomenys apie šios kategorijos nusikaltimus atspindi tikrovę ir nėra įtakojami pakankamai didelio šių veikų latentškumo. Kita priežastis, galinti sąlygoti pakankamai nežymius kriminalinius statistinius rodiklius – baudžiamosios atsakomybės konkurencija su administracine atsakomybe bei civiliniu deliktu. Viena vertus, kaip jau buvo nurodyta, skirtingų atsakomybės rūšių už veikas, nukreiptas prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, numatymas, leidžia diferencijuoti atsakomybę, priderinant ją prie padarytos veikos pavojingumo. Kita vertus, iškyla grėsmė, jog atsiradus net menkiausioms, nors ir nepagrįstoms abejonėms, ar padaryta veika yra nusikaltimas, baudžiamosios justicijos atstovai nueis lengviausiu keliu – atsisakys pradėti ikiteisminį tyrimą, arba pradėtą ikiteisminį tyrimą nutrauks, išaiškinant pareiškėjui teisę ginti, jo nuomone, pažeistas teises civilinio proceso tvarka. Pastaroji procedūra, kaip žinia, yra imli laiko bei finansinėms sąnaudoms, todėl nukentėjusieji, nesulaukę kompetentingų institucijų pagalbos dažnai būna linkę patirtą skriaudą pamiršti. Tokia situacija, atsižvelgiant į asmens privataus gyvenimo neliečiamumo, kaip teisinio gėrio, svarbą, laikytina ydinga bei šalintina. Tam rekomenduotina:

1) aiškiau atriboti baudžiamosios, civilinės bei administracinės atsakomybės už padarytas veikas asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, taikymą, įvedant papildomus objektyvius kriterijus daliai nusikalstamų veikų (LR BK 167, 168 straipsniai), pagal kuriuos tokios kategorijos veika būtų priskiriama baudžiamajai (pavyzdžiui – vertinamąjį žymios žalos, padarytos veika), bei subjektyvius kriterijus (pavyzdžiui – asmeninės turtinės ar neturtinės naudos siekimas, kerštas ir pan.).

2) aiškiau atskirti objektyvius stebėjimo, perėmimo ir fiksavimo požymius bei jų skirtumus susižinojimo neliečiamumo pažeidimo sudėties atveju (LR BK 166 straipsnis), veikos atlikimo būdą „stebėjimas“ pašalinant.

3) aiškiau apibrėžti būsto sampratą LR BK 165 straipsnio sudėties atveju, pastarajam priskiriant ir laikinojo apsistojimo patalpas bei šių patalpų teritoriją ir aiškiai išskiriant arba įtraukiant darbo, ar ūkinės bei finansinės veiklos patalpas (ypač aktualų atvejais, kai šių patalpų buvimo vieta visiškai ar iš dalies sutampa).

---

⁸⁰ Žr. Psl. 38.

4) papildyti Informatikos ir ryšių departamento bei Vidaus reikalų ministerijos žinybinio registro duomenų pateikimo ir analizės tvarką, suteikiant nusikaltimams asmens privataus gyvenimo neliečiamumui, atsižvelgiant į pažeidžiamo jais gėrio visuomenei svarbą, prioritetą, lyginant su kitomis veikomis, kaip tai padaryta, sakysim, su nusikaltimais prieš nepilnamečius arba padaromus nepilnamečių, nusikaltimus, susijusius su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu, turto grobimais (pvz. automobilių vagystės) ir pan. Tai leistų kaupti ir analizei pateikti platesnį spektrą duomenų apie šiuos nusikaltimus, leisiančių atlikti detalesnius jų tyrimus bei ateities prognozes.

5) imtis priemonių informuoti visuomenę klausimais, susijusiais su asmens privataus gyvenimo teisių bei šių teisių apsaugos mechanizmu, taip pat už šių teisių apsaugą atsakingų institucijų kompetencijos aiškinimu.

Santrauka lietuvių kalba

Darbo tema – Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui baudžiamasis teisinis vertinimas.

Pirmoje darbo dalyje aptariama asmens privataus gyvenimo ir jo neliečiamumo samprata ir turinys šiuolaikinėje nacionalinėje konstitucinėje, baudžiamojoje, administracinėje bei civilinėje, taip pat tarptautinėje teisėje, analizuojamos šios teisės užtikrinimo bei ribojimo teisinės priemonės, bei jų reglamentavimas šiandieninėje Lietuvos teisėje.

Antrojoje darbo dalyje pateikiama asmens privataus gyvenimo neliečiamumo baudžiamoji teisinė charakteristika, visų pirma analizuojant baudžiamojo įstatymo uždraustų veikų, nukreiptų prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, sudėtis bei aptariant baudžiamąją teisinę kvalifikaciją.

Trečiojoje darbo dalyje pateikiama praktinio sociologinio tyrimo bei kriminalinės statistikos rezultatų apžvalga, bei šių duomenų analizės metu nustatytos veikų, nukreiptų prieš asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, baudžiamumo vertinimas skirtingų visuomenės grupių atstovų tarpe, išskiriant baudžiamosios atsakomybės už šios kategorijos nusikaltimus baudžiamojo teisinio vertinimo (kvalifikacijos) bei praktinio taikymo, taip pat šių veikų kriminalizavimo vertinimo problemas, pateikiant pasiūlymus galimam jų sprendimui.

Summary

The topic of the paper is Legal evaluation of crimes against immunity of personal privacy.

The first part of the paper is analysing the concept and content of immunity of personal privacy in present national Constitutional, Criminal, Administrative and Civil law, as well as in International law. As well legal restriction of this right and regulations of these legal measures in nowadays Lithuania law being analysed.

Second part of the paper describes criminal legal characteristics of actions against immunity of personal privacy focusing on analysis of criminal composition of offences directed against immunity of personal privacy as well discussing its criminal qualification.

The third part of presented work reveals data gained during sociological research and observing results of criminal statistic concerning the offences against immunity of personal privacy and the way groups of society ranks these offences as a criminal, emphasizing problems related with theirs criminal qualification and evaluation as well as with the attitude of different groups of society about criminalisation of these kind of offences. At the end of presented paper suggestions on solving revealed problems being presented.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr.31-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, redakcija aktuali 2012-01-07 // Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. VIII-1968.
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341, redakcija aktuali 2012-01-06 // Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. IX-785.
4. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-148. Neteko galios Lietuvos Respublikos 2002 m. spalio 29 d. įstatymu Nr. IX-1162 nuo 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4970.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, redakcija aktuali 2012-01-10 // Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. VIII-1864.
6. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340, redakcija aktuali 2012-01-10 // Valstybės žinios. 2011-12-22 Nr. IX-74377
7. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.
8. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
9. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.
10. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius: Mintis, 1993.
11. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 71-1706.
12. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2317.
13. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas Nr. IX-2135 // Valstybės žinios, 2004-04-30, Nr. 69-2382.
14. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas Nr. I-1374 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479.
15. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas Nr. IX-965 // Valstybės žinios.

Nr. 65-2633. Redakcija aktuali nuo 2011-05-28.

16. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 11 d. įsakymas Nr. I-8 „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. spalio 7 d. įsakymo I-108 „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2009-01-10 Nr.3-82.

17. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. 2003-04-22 įstatymo Nr. IX-1518 redakcija // Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1919 (2003-05-01).

18. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. 2008-11-15 redakcija // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.

Teismų praktika:

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės Žinios. 1993, Nr. 70-1320.

20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 1995. Nr.9-199.

21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214¹⁰ straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 56-1669.

22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas // Valstybės Žinios. 2005, Nr. 1-7.

23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1, 9, 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d. ir 22 str. 3, 6, 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235.

24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 7- 254.

25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo <.....>, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios, 2002, Nr. 93-4000.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodekso 41 str. 1 d. (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2003-03-26, Nr. 29-1196.

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos

Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2002-10-31, Nr. 104-4675.

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87/2004.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-11-13 nutartis byloje Nr. 3K-3-488/2007.

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-11-06 nutartis byloje Nr. 3K-3-569/2006.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

Europos Žmogaus Teisių Teismo Sprendimai:

32. Holy Monasteries (The) vs Greece (Article 50) - Rep. I 997-V, fase. 45 (1.9.97) II <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

33. James and Others vs the United Kingdom 98 (21.2.86) II <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

34. Vendittelli v. Italy - 293-A (18.7.94) // <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

35. Handyside vs the United Kingdom - (24 (7.12.76) // <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

36. Marckx v. Belgium - 31 (13.6.79) II <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

37. Gaygusuz vs Austria Rep. I 996-IV, fase. (16.9.96) II <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

38. Willis v. the United Kingdom, no. 36042/97 (Seet. 4) (biI.), ECHR 2002-IV-(11.6.02) II <http://www.echr.eoe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

39. *Von Hanover vs. Germany* // <http://www.echr.eoe.int/ECHRIEN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>; prisijungimo laikas: 2012-01-22.

40. Europos žmogaus teisių teismo sprendimai. I dalis. Europos Tarybos informacijos centras, Vilnius, 2000.

41. Europos žmogaus teisių teismo sprendimai. II dalis. Europos Tarybos informacijos centras, Vilnius, 2000.

42. Lingens v Austria (1986 m. sprendimas). Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius, 1997. p. 478 – 481.

Specialioji literatūra:

43. Arlauskas S. Žodžio (saviraiškos) laisvės teisės moralinės ribos // Jurisprudencija. Nr.

19(11), 2001.

44. Berger Vincent. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija.-Vilnius: Pradai, 1997.
45. Birmontienė T. Teisės į informaciją teisinis reguliavimas // Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė / A. Pumputis ir kt. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
46. Birmontienė T. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
47. Čekanavičius V., Murauskas G. Statistika ir jos taikymai 1. Vilnius: TEV, 2000.
48. Čekanavičius V., Murauskas G. Statistika ir jos taikymai 2. Vilnius: TEV, 2002.
49. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Lietuvių kalbos institutas; red. kol.: St. Keinys (vyr. red.) ir kt. - 4-asis leid. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.
50. Danisevičius P., Kazlauskas M., Palskys E. Lietuvos TSR baudžiamasis procesas. Vilnius, 1978.
51. Dobryninas A., Gaidys V. Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą. – Vilnius, 2004.
52. Dobryninas A. Nusikaltimai ir spauda Lietuvos visuomenėje // Jurisprudencija. Nr. 11(3), 1999.
53. Fedosiuk O. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis) Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui (BK XXIV skyrius: 165 - 168 str.), paskaitų konspektas.
54. Fedosiuk O. Psichinės prievartos samprata baudžiamajoje teisėje // Jurisprudencija. Lietuvos teisės universitetas. Mokslo darbai. – T. 21(13), 2001.
55. Goda G. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos tiesioginio taikymo problemos // Teisės problemos.- 1995, Nr. 3.
56. Goda G. Procesinė prievarta baudžiamajame persekiojime ir žmogaus teisėsi // Žmogaus teisių problema baudžiamajoje teisėje ir baudžiamajame procese. Vilnius, 1995.
57. Goda G. Procesinės prievartos baudžiamajame procese ribos // Teisė. 1997, Nr. 32.
58. Goda G. Procesinės prievartos priemonės samprata // Teisė. 1998, Nr. 32.
59. Goda G. Procesinių prievartos priemonių samprata, klasifikavimas ir turinys baudžiamajo proceso kodekso projekte // Teisė. 2000, Nr.35.
60. Goda G. ir kiti. Žmogaus teisės ir laisvės. Vilnius, LR Seimo leidykla.1995.
61. Jarašiūnas E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio Teismo praktikoje // Jurisprudencija. Nr. 9(1), 1998.
62. Jarašiūnas E. Teisė į informaciją. Pilietis ir valstybės įstaigos // Asmens konstitucinės teisės Lietuvoje. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1996.
63. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Eugrimas. Vilnius, 2001.

64. Jočienė D. Lietuvos Respublikos pralaimėtos bylos Europos žmogaus teisių teisme: teisinės pamokos ir ateities perspektyvos // Teisė. 2002. Nr. 45.
65. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius, 2004.
66. Jovaišas K. Informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai // Teisės problemos. 2004. Nr. 2 (44).
67. Jovaišas K. Žmogaus būsto neliečiamumo teisinis režimas // Teisės problemos. 2005. Nr. 2 (48).
68. Jovaišas K. Baudžiamojo proceso kodeksas: problemos ir sprendimai (1) // Teisės apžvalga. 1991 m. Nr. 1 (9-11).
69. Jovaišas K. Baudžiamojo proceso kodeksas: problemos ir sprendimai (2) // Teisės apžvalga. 1991 m. Nr. 2 (8-12).
70. Jovaišas K. Baudžiamojo proceso kodeksas: problemos ir sprendimai (3) // Teisės apžvalga. 1990 m. Nr. 4 (3-7).
71. Jovaišas K. Žodžio laisvė: problemos ir paradoksai // Teisės problemos, 2007 Nr. 3, p. 5-42.
72. Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje, Teisės problemos, 2007/2(56).
73. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras 1 dalis. –Vilnius, Teisės institutas. 2000.
74. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras, 1974, Vilnius, 423 p.
75. Martišius S. A., Kėdaitis V. Statistinės analizės teorija ir metodai, D. 1, Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
76. Meškauskaitė L. Teisė į informaciją ir atsakomybė // Teisminė valdžia ir visuomenė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras. 1999.
77. Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese, daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius, 2001.
78. Piesliakas V. Baudžiamojo įstatymo principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame LR baudžiamajame kodekse.- Vilnius, 1995.
79. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.- Vilnius: Justitia, 2006.
80. Sapagovas J., Vilkauskas L., Rašimas A., Šaferis V., Informatikos ir matematinės statistikos pradmenys, Kaunas - 2000.
81. Stungys K., Vadapalas V, Naujos teisinės praktikos galimybes // Justitia, 1996, Nr.3.
82. Švedas G. Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos // Teisės problemos. 1997. Nr. 3.
83. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. Vilnius, 1995.

84. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998.
85. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius, Justitia, 2004.
86. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Phare dvynių projektas „Asmens duomenų apsaugos administracinių ir techninių gebėjimų stiprinimas“, Vilnius, 2005.
87. Žiobienė E. Privatumo teisės doktrinos kaita JAV // Jurisprudencija, 2002, T. 32(24).
88. Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai // Jurisprudencija, 2002, T. 30 (22).
89. Žmogaus teisių apsaugos mechanizmas. 1997 m. gegužės 14 d. konferencijos medžiaga Lietuvos žmogaus teisių centras, 1997.

Literatūra užsienio kalba:

90. Петрухин И.Л. Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение. Москва, «Наука», 1985.
91. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве. Москва, издательство «Дело», 2000.
92. Шершеневич Т.Ф. Учебник русского гражданского права. Санкт Петербург, 1998.
93. Токарева М.Е., Буланова Н.В., Букова и другие. Меры процессуального принуждения в досудебном производстве по уголовным делам. Москва, 2005.
94. Вандышев В.В. Уголовный процесс. Курс лекций. «Юридический центр Пресс», 2004.
95. Современное право средств массовой информации в США // Право и средства массовой информации. Москва, 1997.
96. The Oxford dictionary of statistical terms // [The International Statistical Institute], editor Yadolah Dodge editorial board David Cox ... [et al.]. - Oxford: Oxford University Press, 2003.
97. Compatibility of Lithuanian Criminal Code with the requirements of European Convention of Human Rights.
98. Council of Europe (with co - authors) Directorate of Humans Rights. Strasbourg, 1997.
- Disertacijos ir baigiamieji darbai:***
99. Jankauskaitė I. Asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo baudžiamoji teisinė apsauga. Magistro baigiamasis darbas. – Vilnius, 2008.
100. Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese, daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius, 2001.

PRIEDAI